

Charlotta af Hällström-Reijonen

”FÖR DEN HELIGA SVENSKANS SKULL” – REDIGERINGEN AV
TAVASTSTJERNAS LILLE KARL

1 Inledning

”Det vore för oss den käraste tolkningen av vårt arbete om läsaren ville tro att vi efter förmåga bekämpat dödande bokstavsinflytanden blott för att understödja en frigörande ande som vi vörda.”
– Erik Kihlman i förordet till *Samlade skrifter* 1924.

När Axel Olof Freudenthal 1867 höll föredraget *Om svensk språkkunskap. Särdeles med afseende på Finland* var han den förste som i ett språkvårdande syfte talade om en vanvård som svenska språket i Finland var underkastat. Han hänvisade bland annat till att böcker skrivna på svenska i Finland ”på senare tider” nästan alltid blivit kritiserade för sin svenska.

Karl Lindström publicerade i *Finsk Tidskrift* 1885 artikeln *Studier på svensk språkbotten i Finland I-II*, i vilken han tog upp olika finländska språkliga ”oegentligheter” som han hade noterat, och talade för flera undersökningar på området som kunde ge en större teoretisk kännedom av språket och dess lagar. Den teoretiska kännedomen behövdes för att hindra dessa oegentligheter från att uppstå och rotfästa sig i trakter som befinner sig långt från språkområdets centralare områden (läs: i Finland). Han skrev att svenskan särskilt som skriftspråk skulle vara normgivande även i Finland, men ville samtidigt inte ”förneka den finländska svenskan rätt att i enstaka fall göra sin röst hörd”. I hur stor mån och när de finländska särdragen kunde accepteras var en fråga av stort intresse såväl från språkvetenskaplig som litterär och pedagogisk synpunkt, skrev han.

Lindströms artikel följdes av fler, och finlandssvenskans särdrag diskuterades och debatterades. Dessutom utfördes ett mycket målmedvetet arbete med insamlande av finlandismer. Man uttryckte en oro för att den svenska kulturen i Finland skulle försvagas om svenskan i Finland utvecklades till ett eget språk skilt från sverigesvenskan (Andersson 2000 s. 21). Denna diskussion fortsatte så småningom i bland annat Hugo Bergroths språkvårdande verksamhet, som framför allt tog sig uttryck i boken *Finlands-svenska* (första upplagan 1917).

Även om kritiska röster mot språkvård och ”språkrensning” höjdes på sina håll, var åsikterna i det stora hela ganska enhälliga: den finlandssvenska språkvården hade en viktig uppgift att fylla. Rolf Pipping (1918 s. 244) skrev att diskussionen om det svenska språket i Finland ”synes ha ledt till principiell enighet om önskvärdheten af att undvika provinsialismer och att närma vårt språk till det högsvenska bruket, i den mån detta är möjligt”.

Kring 1920 fanns en efterfrågan på en vårdad litterär finlandssvenska som kunde delta i det finlandssvenska kultur- och nationalitetsbygget, och som redskap för att uppnå denna svenska ville man använda Hugo Bergroths *Finlandssvenska*. Många litteraturkritiker ansåg att författarna bar ansvar för svenskhetens utveckling (se t.ex. Andersson 2000 s. 22). Detta ledde bland annat till språkliga revisioner av skönlitteratur, som också kunde gå ut över innehåll och stil. Det hände exempelvis med Jac. Ahrenbergs verk, som är reviderade på ett okänsligt sätt av en icke namngiven redaktör på Söderströms förlag. Om detta har professor Bengt Loman skrivit i olika sammanhang.¹ Även Karl August Tavaststjernas verk blev redigerade när de gavs ut i *Samlade skrifter*.

Mellan 1921 och 1924 utgavs en rad finlandssvenska redigerade klassikerutgåvor. Förutom Tavaststjernas *Samlade skrifter* utkom även nyttgåvor av Runeberg, Topelius, Jac. Ahrenberg och Mikael Lybeck. Böckerna underkastades en språklig bearbetning,² som enligt Bengt Loman (1980a s. 177) ”gick långt utöver den modernisering av ortografi och ordböjning, vilken under alla omständigheter kan förefalla motiverad och önskvärd i en kommersiell edition för moderna läsare”. Förlagen visade inte tillbörlig hänsyn till äldre författares individuella och tidsbundna stildrag, utan gav uttryck för en historielös syn på det litterära språket (Loman 1983 s. 94).

Det finns även sverigesvenska författare vars verk har redigerats i efterhand. Erik Noreen (1942 s. 12–23) nämner Tegnér, Stagnelius, Bellman, Strindberg, Bremer och Emilie Flygare-Carlén. Många författare har även redigerats före utgivningen; Johan Svedjedal (2000 s. XI) går främst in på Emilie Flygare-Carléns författarskap men nämner även Fredrika Bremer och C.J.L. Almqvist. Enligt Svedjedal var ingreppen dock ovanligt långt gående i fråga om Flygare-Carlén.

I denna studie går jag igenom alla de ändringar som har företagits i redigeringen av Tavaststjernas roman *Lille Karl* för *Samlade skrifter* (1924) i

förhållande till första upplagan (1897).³ Jag jämför ändringarna med Hugo Bergroths *Finlandssvenska* (1917) och andra verk som redaktören Erik Kihlman kan ha stött sig på i sitt arbete. På det här sättet kan jag ge ett praktiskt exempel på det finlandssvenska kultur- och nationalitetsbygget, samt en bild av Bergroths roll i sammanhanget. *Lille Karl* utkom 1897, ett år före Tavaststjernas död, på C. & E. Gernandts Förlags-Aktiebolag i Stockholm. Boken är egentligen en samling historier på prosa om pojken Karl. Tavaststjernas *Samlade skrifter* utkom i tio band 1924 på Holger Schildts förlag. Redaktör för verket var litteraturhistorikern Erik Kihlman.

Jag har valt att undersöka redigeringen av *Lille Karl* av olika orsaker. *Lille Karl* är en av Tavaststjernas mest lästa böcker. Boken är inte språkligt analyserad tidigare, i motsats till åtminstone *Barndomsvänner* och *Hårda tider*. *Lille Karl* representerar slutet av Tavaststjernas produktion och är troligen därför språkligt mognare än de tidigare verken.⁴ Antalet ändringar är färre än i *Barndomsvänner*. Men de språkdrag som Kihlman fortfarande ansåg sig behöva ändra var rimligtvis mer fastrotade i Tavaststjernas språk och förmodligen också i den samtida finlandssvenskan överlag än många av de nybörjardrag som man kan hitta i *Barndomsvänner*.

Under Karl August Tavaststjernas levnadstid (1860–1898) hade diskussionen om finlandssvenskan rätt nyligen kommit igång, och inom språkvetarkretsar såg man redan att det var viktigt att hindra finlandssvenskan från att utvecklas i en annan riktning än rikssvenskan. Men först i och med att *Finlandssvenska* utkom 1917 kan man säga att budskapet nådde en större publik. Då blev Bergroths syn på språket allmännare. Den innebar att man för det svenska språket i Finland skulle eftersträva en ren svensk norm och målet var en svenska som inte avvek från rikssvenskan (utom i fråga om uttalet och vissa s.k. oegentliga finlandismer). Ett medel för att uppnå denna rena svenska var också att alla texter, även skönlitterära, skulle vara språkligt föredömliga. Det är här som redigeringen av Tavaststjerna och andra författare kommer in.

Den bergrothska synen på det skönlitterära språket kommer tydligt fram i inledningen till *Finlandssvenska*. Bergroth (1917 s. 19–22) anser att den svenska litteraturen från Finland blir svår att förstå i Sverige om man inte är tillräckligt puristisk i fråga om ordmaterialet och ordformerna (lexikon och morfologi). De avvikande formerna i den finländska svenskan verkar

³ En stor del av Tavaststjernas prosa, även *Lille Karl*, finns i elektronisk form, inskannad av stud. Yvonne Falk 2003–2004. Hennes insats har i hög grad underlättat mitt arbete, och jag är henne mycket tacksam. Hennes arbete, samt mitt arbete med denna studie, har finansierats av Nylands nations forskarstipendiefond.

⁴ Observera dock att de olika kapitlen i *Lille Karl* skrivits under en lång tid, mellan 1886 och 1897. De äldsta är Söndagsförmiddag och En skidfärd (Kihlman 1926 s. 259).

¹ T.ex. Loman 1980a och 1980b.

² Mikael Lybeck redigerade själv sina texter i sin strävan efter att skriva en ren och pregnant svenska.

oestetiskt på en svensk läsare och minskar läsarens behållning av boken. ”Örat stötes, det estetiska intrycket försvagas, och svårigheten att sprida finländsk litteratur i Sverige blir allt större.” Bergroth skriver också att förläggare från Sverige inte köper in finländska manuskript utan att få rätt att göra språkliga ändringar i det. ”Dessa korrigeringar äro våra författares förtvivlan. [...] Det finnes, förefaller det, blott ett sätt: författaren måste lära sig att skriva högsvenska.”

Bergroth använde flitigt Tavaststjernas formuleringar som exempel på finländska särdrag i *Finlandssvenska*. Förutom alla de gånger då han använder Tavaststjerna utan att explicit nämna honom vid namn, nämns Tavaststjerna med namn (och ibland med hänvisning till ett visst verk) 22 gånger i *Finlandssvenska* (1917).

Att Schildts förlag ansåg det vara viktigt att göra en språklig redigering av Tavaststjernas texter när de gav ut *Samlade skrifter* (1924) förvånar därför inte. När man granskar redigeringen bör man se den i sitt ideologiska sammanhang. Att utgående från dagens syn på litterärt språk direkt fördöma redigeringen eller anse den vara för brutal är anakronistiskt.

Vår samtids syn på redigering av skönlitteratur är något mer kritisk än vad synen var på 1920-talet. De flesta av dagens förlag bedriver visserligen någon typ av redigering också av skönlitteratur, men enligt Marit Lindqvist (2004 s. 12–15) är nyckelordet medvetenhet. Så länge författaren är medveten om att han eller hon bryter mot språknormen, och kan motivera varför han eller hon gör det, kan normbrottet accepteras. Det är en del av författarens rätt till konstnärlig frihet. Men alla författare gör också omedvetna språkfel och de allra flesta är tacksamma om man påtalar fel och brister i det språkliga uttrycket. Litterära chefen på Söderströms förlag, Tapani Ritamäki (2005) anser i sin tur att han skulle vara försiktig med att rätta annat än direkta fel i gamla texter. Han räknar finlandismer som författarens språkliga val, inte direkta fel. Enligt honom har ett litterärt språk sällan blivit så omodernt att det inte längre kan förstås, men har så hunnit ske är det acceptabelt att bearbeta texten. Hur mycket man bearbetar den är en bedömningsfråga.

I min genomgång av redigeringen av *Lille Karl* tar jag fasta på olika aspekter. Dels vill jag veta hur mycket redaktören Erik Kihlman stödde sig på Bergroths *Finlandssvenska* i sin redigering, och hur stor del av redigeringen som baserar sig på eventuella andra språkliga handböcker, ordböcker och artiklar eller Erik Kihlmans språkliga intuition. Dels vill jag se hur stor del av ändringarna som kan anses vara motiverade i förhållande till den rådande normen vid tiden för redigeringen. I min genomgång av ändringarna försöker jag dessutom avgöra om Kihlman följer de principer som han redogör för i förordet till *Samlade skrifter*.

Jag vill med denna artikel ge en mer nyanserad bild av Kihlmans redigering och Bergroths *Finlandssvenska* än den som Gustaf Widén (Borgåbladet 13.5.1988) ger uttryck för i sin recension av ett nytryck av Tavaststjernas *Barndomsvänner*:

Kihlman följde Hugo Bergroths fanatiska språkriktighetsbibel, vilket resulterade i att Tavaststjernas levande och vardagsnära språk direkt stympades. Det hette att diktaren hade svag språkkänsla. Ord som postiljon, barmficka och manker ersattes av högsvenska benämningar.

Jag har delat in de ändringar i texten som Kihlman har gjort i först och främst sådana som kan ha Bergroths *Finlandssvenska* som utgångspunkt och sådana som inte finner något stöd hos Bergroth. Dessa har jag dessutom delat in i morfologiska, lexikala, syntaktiska och övriga ändringar.

Jag har använt mig av ett kodsysteem för att förenkla lokaliseringen av de exciperingar och exempel som jag utnyttjar. Koderna består av en förkortning och tre tal åtskilda med punkter, eventuellt åtföljda av ett M. Koderna LK 13.8.1 visar att exemplet är exciperat ur *Lille Karl* (LK), trettonde kapitlet, åttonde stycket och första meningen. Koderna LK 13.8.1M syftar till samma textställe, men i den modifierade versionen (M), alltså i *Samlade skrifter*.

1.1 Karl August Tavaststjerna och språket

Karl August Tavaststjerna föddes 1860, och tillbringade största delen av sin uppväxttid i de inre delarna av Finland, närmare bestämt i Savolax och Tavastland. I dessa trakter är den svenskspråkiga befolkningen⁵ mycket fåtalig. Detta anses vara en av orsakerna till den svaga språkkänsla Tavaststjerna anklagades för att ha, både av sin samtid och av senare bedömare. Tavaststjerna kan sägas representera den svenska som Bergroth (1917 s. 17) kallar ”den savolaksisk-tavastländska herrgårds- och stadssvenskan”, det vill säga ”bakom-kuopio-svenskan”. Enligt Mats-Peter Sundström (1983 s. 266–267) kan en delorsak till Tavaststjernas svaga språkkänsla också sökas i den bristfälliga dåtida modersmålsundervisningen i Finlands svenska skolor.

Åren 1878–1883 utbildade sig Tavaststjerna till arkitekt vid Polytekniska institutet, nuvarande Tekniska högskolan. Han vistades utomlands många år av sitt liv, framförallt i Sverige, men också i Frankrike, Schweiz, Italien och Tyskland. År 1895 återvände han till Finland och verkade fram till sin död

⁵ Enligt Olof Mustelin (1983 s. 63) var det först vid slutet av 1920-talet som bruket av termen finlandssvensk hade blivit allmännare. Därför undviker jag termen finlandssvensk i min artikel.

1898 som tidningsredaktör i Hangö och Björneborg. Tavaststjernas vistelser utomlands anses ha påverkat hans språk. Under vistelsen i Sverige 1894–1895 gjorde han stora framsteg i den språkliga korrektheten, anser Werner Söderhjelm (1913 s. 374) i sin biografi över Tavaststjerna.

Tavaststjerna var litterärt mycket produktiv under sitt rätt korta liv. Efter sin romandebut *Barndomsvänner* (1886) blev han, främst av Hjalmar Neiglick, hårt kritiserad för språket, som bedömdes som slarvigt och bemängt med språkfel (Söderhjelm 1913 s. 141). De senare böckerna kännetecknas av ett något mer genomarbetat språk, men de finländska särdragen är lätt urskiljbara även i dem och språket förblev en öm punkt för Tavaststjerna livet igenom.

Kihlman (1924 s. XIII) skriver att Tavaststjerna hade ett ”varmt omfattat högspråkligt ideal och en klar insikt om egen bristfullhet inför detta” samtidigt som han inte ville underkasta sig några regler och anpassa sig efter andra.

Som exempel på detta vill jag här anföra några av Tavaststjernas uttalanden om det litterära språket. Tavaststjerna skrev som svar på den kritik han fick för *Hårda tider* en artikel i *Finsk Tidskrift*:

Ju mera ursprungligt arbetet är, ju mera personlig stilen, desto mer lämnar den rum för fariséerna. Det skyndar genast fram en skrivkunnig individ och ställer till brottmål för den heliga svenskans skull, liksom om arbetet ej vore en positiv livsyttring, bra i och för sig, utan en fara för vårt språks renhet. Detta system leder konsekvent till död regel- och bokstavskult, som hindrar mer än en duglig penna i farten. Ty det är bokstaven som dödar, medan anden frigör. (Söderhjelm 1913 s. 225.)

Tavaststjerna skriver i artikeln Litteraturbrief från Finland i tidskriften *Ord och Bild* (under pseudonymen Per Spicax) om det litterära svenska språket i Finland:

Vi äro icke vana att kritiseras av författarne, vi äro vana att kritisera dem. Och så står Runebergs stora diktargestalt så levande kvar i vårt medvetande, att vi ofrivilligt mäta alla företeelser på litteraturens område efter den måttstock han givit oss i handen. Topelius själv kan råka illa ut för våra små skarpa kritikaster (!), som i det rena svenska språkets och logikens namn skala hans geni och peta sönder hans ’gröna tankar’, därför att det svenska språkets torra logik icke tål att tankar grönska. (Söderhjelm 1913 s. 244.)

Men Tavaststjerna var också intresserad av att förbättra sitt språk. Erik Kihlman berättar i förordet till *Samlade skrifter* att Tavaststjerna i ett brev

diskuterade den kritik han hade fått för språket i *Barndomsvänner*, och att han i detta brev erkände att kritiken i många avseenden var berättigad och att han var väl medveten om att det rent språkliga var hans akilleshäl. Han försökte förbättra språket i sina litterära alster dels genom egna ansträngningar, dels genom anlåtandet av andras hjälp. Enligt Kihlman (1924 s. VIII) sänder han mer än ett arbete till sin finländska förläggare med uppmaningen att låta det genomgå av någon som ’kan svenska’.

Mats-Peter Sundström har gått igenom korrespondensen mellan Tavaststjerna och förläggaren Albert Bonnier. Den finns bevarad i Bonniers förlagsarkiv i Stockholm. Av denna korrespondens framgår enligt Sundström att Tavaststjerna hade en ödmjuk inställning till sitt eget språk. Han föreslog att Bonnier skulle ge ut en ny upplaga av *Hårda tider* och att nytugåvan skulle bli ”i sin helhet noggrant ändrad i språkligt afseende” (Brev från Tavaststjerna till Albert Bonnier 15.1.1892, citerat efter Sundström 1983 s. 271). Han skriver apropå novellen *I förbund med döden* till Bonnier den 10 september 1893 att hans manuskript ännu är oändrat och väntar på att genomgå och rättas en sista gång. ”Jag lät det [manuskriptet] i denna oslipade form göra en resa till Finland för att genomses af en god vän, som också sysslat något litet med förlagsverksamhet.” (Sundström 1983 s. 271.)

1.2 Mottagandet av Samlade skrifter

Mottagandet av *Samlade skrifter* är av stor betydelse för min undersökning, eftersom det till en del avspeglar hur lyckad redigeringen var. Även om stilidealet på 1920-talet kan anses ha varit rätt strängt, verkar de flesta recensenter jag har noterat ställa sig frågande till den språkliga redigeringen av Tavaststjernas texter. Signaturen O.E. skriver i Hufvudstadsbladet 2.11.1924:

Att skalden ofta skrev mycket dålig svenska, är ett ofrånkomligt faktum, men frågan är om ens detta kan göra ett postumt ingripande tillrädligt. Man kan diskutera om det, som Tavaststjerna vunnit i lättläshet, väger mera än det, som kännedomen om just hans språk, också när det är dåligt, skulle gjort det. [...] Det förefaller dock som om Kihlmans ingripande i allmänhet varit så varsam, att blott en durkdriven Tavaststjerna-kännare skulle observera hela saken, om den ej så uttryckligt vore framhåvd i inledningsorden.

På samma sätt verkar de flesta recensioner⁶ ta fasta på just det samma: Tavaststjernas språk var undermåligt, men det är principiellt tveksamt om man trots det hade rätt att redigera texterna postumt. Kihlman har dock gjort redigeringen varsamt och med god smak, tycker recensenterna. Signaturen G.C. i Nya Argus 1.12.1924 är den mest kritiska:

Men hela denna uppfattning, att det är berättigat att efter en författares död göra några som helst ändringar i hans verk, vilka av honom alltså icke mer kunna godkännas, synes mig omöjlig att acceptera. Konsekvensen [...] blir att hela vår litteratur borde omskrivas två eller tre gånger varje århundrade, för att avlägsna allt, som blivit föråldrat och stöter modernare öron. Hur mycket av författarens ursprungliga form – och formen är något från innehållet oskiljbart – tror man då skulle bli bestående?

G.C. har kollationerat de första sidorna av *Barndomsvänner* och säger att många ändringar är stora förbättringar medan andra är mer tvivelaktiga, varpå han ger några exempel. Han anser att utgivaren överlag gjort en skicklig redigering, men tycker att Kihlman borde ha gjort färre ingrepp, om man över huvud taget accepterar en redigering.

Men ju mer man tänker sig in i saken dess svårare tyckes det att medgiva berättigandet av några som helst korrigeringar utöver de otvivelaktiga slarv- och tryckfelen. Och man ryser vid tanken på vad resultatet av en sådan förbättring av våra författare kunde bli, om den utfördes av en person med mindre förfinad stilkänsla än dr Kihlman.

Utgående från den samtida kritiken kan man säga att Kihlman ansågs ha varit onödigt nitisk, men att redigeringen i praktiken accepterades överlag, även om man ifrågasatte redigeringar som princip.

1.3 Teoretisk ram

I allmänt språkbruk anses en norm vara en "allmänt godtagen regel för handlande eller tänkande ofta av social karaktär och inte nedskrivnen" (Norstedts svenska ordbok 2003). Det finns normer som gäller inom olika områden för mänsklig verksamhet, men i det följande koncentrerar jag mig på normer som gäller språket, och uttryckligen standardspråket, inte

⁶ Sign. A.M. i Svenska Pressen 6.11.1924, sign. G.A. i Viborgs Nyheter 10.11.1924, sign. E Hbg i Åbo underrättelser 21.12.1924. Sign. R. G-t i Studentbladet 23.11.1925 tar inte upp den språkliga redigeringen.

subkulturers språk (t.ex. ungdomsspråk). I sammanhanget är det ändå naturligt att i korthet diskutera förekomsten av en egen finlandssvensk språknorm.

Språknormer fastlägger enligt Teleman (1984 s. 21)

1. vad man kan/får/skall uttrycka,
2. hur man kan/får/skall uttrycka 1, samt
3. när man kan/får/skall uttrycka 1 enligt 2.

Ändamålet med språknormerna är alltså att språket som produceras ska vara (grammatiskt) korrekt, begripligt och adekvat i situationen (Gloy 1979 s. 8–9).⁷

Normer kan delas in i naturliga normer (jfr *faktisk norm* i Teleman 1984) och kodifierade normer (Nyman 1997 s. 30). Naturliga normer är sådana normer som överensstämmer med språkbrukarens språkkänsla och vanligtvis är osynliga, vilket innebär att språkbrukaren (på modersmålsnivå) följer dem omedvetet (Teleman 1984 s. 18). Kodifierade normer finns däremot explicit uttryckta i ordböcker, ordlistor, grammatiker, språkliga handböcker och liknande. Den upplevda normen kan på många sätt skilja sig från den faktiska, dvs. naturliga normen. Den upplevda normen är en norm som man tror sig följa, även om man i praktiken inte gör det. (Teleman 1984 s. 15.)

De kodifierade normerna är resultatet av ett medvetet normeringsarbete och kan stå i konflikt med de naturliga normerna. Det gäller i fall då den kodifierade normen, dvs. rekommendationen om språkbruket, inte stämmer överens med det verkliga språkbruket, dvs. den naturliga normen. (Teleman 1984 s. 18–19.) Detta kan vara fallet då t.ex. språkvårdare genom att skapa en ny norm försöker ändra på språkbruket. Ett exempel på detta kunde vara då språkvårdare rekommenderade uttalet *tjugohundratalet* för vårt nuvarande sekel (år 2000 till 2099) medan folks invanda språkkänsla sade att det hette *tvåtusentalet*. För att den kodifierade normen så småningom ska kunna bli en naturlig norm, måste språkbrukarna inte bara acceptera normen utan också tillämpa den i praktiken. En stor del av språkbrukarna talar i dag om *tjugohundratalet*. På den punkten har den kodifierade normen också blivit naturlig. I finlandssvenskan råder det ibland en konflikt mellan den kodifierade (rikssvenska) normen och den naturliga normen, t.ex. i fråga om användningen av finlandismer. Ett exempel bland många är att många finlandssvenskar böjer *nummer* i utrum: *en nummer, nummern, numror*,

⁷ Ett system av normer kan naturligtvis kallas normsystem, men ofta ser man termen norm använt i betydelsen normsystem. (Jfr Teleman 1984 s. 19.) Även jag använder norm både i betydelsen enskild norm och i betydelsen normsystem i denna studie. När jag exempelvis skriver om den rikssvenska normen, eller den samtida normen (syftande på Erik Kihlmans eller Karl August Tavaststjernas samtid) avser jag normsystemet, inte enskilda normer.

numrorna, medan den normenliga böjningen är neutrum: *ett nummer, numret, nummer, numren*. Här kanske man kunde säga att den naturliga normen för många finlandssvenskar strider emot den kodifierade normen.⁸

Eftersom den kodifierade normen förändras med tiden kan jag inte i denna artikel jämföra redigeringen av Tavaststjernas *Samlade skrifter* med dagens språknorm. I stället håller jag mig till den norm som var aktuell på 1920-talet. Den stämmer på många punkter naturligtvis fortfarande överens med dagens språknorm.

Emedan tilltron till Hugo Bergroth och hans magnum opus *Finlandssvenska* (1917) var mycket stor på 1920-talet⁹ behandlar jag rekommendationerna och reglerna i den som norm. Om Bergroth har tagit upp ett finlandssvenskt språkdrag utan att skriva att det i vissa sammanhang är acceptabelt, har jag helt enkelt tolkat det som en finlandism som bör undvikas, även om Bergroth i förordet till *Finlandssvenska* visar att han egentligen var mer nyanserad än så.¹⁰ Jag undviker att diskutera om Bergroth hade rätt i sina språkliga utsagor, även om det inte är uteslutet att Bergroth i ett så stort verk som *Finlandssvenska* kan ha tagit fel på vissa punkter.

Förutom Bergroths *Finlandssvenska* har jag vänt mig till andra källor för att få en uppfattning om den norm som gällde under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Nils Linders *Regler och råd angående svenska språkets behandling i tal och skrift* (1886), *Svenska Akademiens ordlista* (i fortsättningen SAOL) från åren 1874, 1880 och 1889 samt Dalins *Ordbok*

⁸ Om finlandssvenskans normkonflikter skriver Christina Melin-Köpiälä i sin avhandling *Om normer och normkonflikter i finlandssvenskan* (1996).

⁹ En artikel i Studentbladet 20.2.1917 kan ges som exempel på denna tilltro till Bergroth. Den anonyma artikelförfattaren skriver att Bergroths *Finlandssvenska* kan råda bot på den språkliga utveckling bort från rikssvenskan, som skett från 1809: "Med den Bergrothska bibeln som satsbräde kunna vi med ett språng ta fatt en sekellång utveckling."

¹⁰ Bergroth ger uttryck för en relativ liberalism på några ställen i förordet till *Finlandssvenska*: "[D]et finns i vårt språk också sådana provinsialismer som äro verkliga vinnningar för språket och som vi därför inte ha skäl att uppgiva" (Bergroth 1917 s. 21–22). "Det ligger emellertid i sakens natur, att den ovan formulerade regeln för utmönstring av provinsialismer icke kan tillämpas absolut konsekvent eller med rigorös stränghet. [...] Tycker en författare sig inte kunna undvara ett visst ord, eller menar han att ett visst uttryck förlänar framställningen en särskild kraft eller en viss avsedd färg, så frågar han nog inte efter om uttrycket är högsvenskt eller finländskt. Och däri gör han utan tvivel rätt. [...] Vi kunna någon gång tillåta oss att skriva finländska av princip; men vi få inte göra det av häglöshet, och vi böra inte göra det av okunnighet." (Bergroth 1917 s. 22). "Men då anhängare av låt-gå-principen, våra finlandismers varma vänner och försvarare, beskyllt reformivrarna för att vilja förbjuda finlandssvenska författare allt nyskapande på språkets område, så må denna beskyllning här offentligent tillbakavisas. Tillika må dock en kanske inte obehövlig påminnelse bifogas: icke var och en är skickad att skapa nytt i språkets värld." (Bergroth 1917 s. 23.)

öfver svenska språket (1964 [1850–1855]) ger en bild av normen på 1800-talet, medan Natanael Beckmans *Svensk språklära för den högre elementarundervisningen* (bearbetad för Finland av Ralf Saxén 1905), åttonde upplagan av SAOL (1923) och Wilhelm Cederschiölds *God och dålig svenska* (andra upplagan 1928) samt de tidigare banden av *Nusvensk ordbok* (Östergren 1919–1972) har gett en bild av det tidiga 1900-talets rikssvenska norm. Jag har också anlitat webbversionen av *Svenska Akademiens ordbok* (i fortsättningen SAOB) för att få en uppfattning om det samtida språkbruket. Även om SAOB är en deskriptiv ordbok kan man med hjälp av den också få uppgifter om den rikssvenska normen.

Jag använder mig av termen *finlandism* i betydelsen ett ord eller uttryck som bara eller huvudsakligen används i svenskan i Finland eller som i Finland används i en annan betydelse än i Sverige.¹¹ Många finlandismer, men inte alla, är samtidigt *fennicism*, *germanismer*, *russicism* osv., beroende på deras ursprung. Dessutom finns gruppen *arkaismer*, ålderdomliga ord eller uttryck eller ålderdomliga ordformer som tidigare har funnits även i rikssvenskan.

Jag använder termen *finlandssvenska* om en regional varietet av svenska som är karakteristisk för Finlands svensktalande befolkning och talas och skrivs av densamma. Jag använder termen *rikssvenska* om standardspråket i motsats till regionala varieteter av svenska. Rikssvenskan är alltså en varietet av svenskan som kan användas av alla språkbrukare utan att förknippas med någon särskild del av språkområdet och som i allmänhet uppfattas som den mest korrekta varietet. Denna rikssvenska förekommer främst i skrift. Hugo Bergroth använder termen *högsvenska* i samma betydelse. Med det avser han (1917 s. 25) "den svenska språknormen, en från provinsialismer av olika slag absolut fri svenska, alltså i viss mening en abstraktion". Även termen *sverigesvenska* används ofta. Jag avser med sverigesvenska den svenska som talas och skrivs i Sverige och som kan innehålla olika provinsiala särdrag.

1.4 Evalueringsprinciper

När jag evaluerar de ändringar som Kihlman har gjort baserar jag mig till en del på hans egna principer, som han redogör för i förordet till *Samlade*

¹¹ Hugo Bergroth undviker termen *finlandism* och föredrar *provinsialism*, men han understryker att de två termerna inte är synonyma. En provinsialism är ett ord eller uttryck som bara eller huvudsakligen används provinsialt eller regionalt i det svenska språkområdet eller som provinsialt eller regionalt används i en annan betydelse än i rikssvenskan. (Bergroth 1917 s. 24–26.)

skrifter (Kihlman 1924 s. V–XXVI). Förordet till *Samlade skrifter* är förhållandevis insiktsfullt och analytiskt, och bidrar till en ökad förståelse för tankegången bakom redigeringen även om den ställvis förbryllar mer än förklarar. I de fall Kihlman går emot sina redigeringsprinciper skriver jag att ändringarna *strider mot Kihlmans principer* eller använder någon annan likartad formulering. Ofta är det svårt att avgöra om Kihlman har följt sina principer, varför diskussionen kring principerna bara ska ses som riktgivande.

I det följande tar jag upp de språkliga drag som Kihlman berör i förordet. Jag markerar dem med (+), (–) eller (+/–) beroende på om han säger sig ha vidtagit språkliga ändringar. Jag har delat in ändringarna i stilistiska drag och sådana som bryter mot språknormen. Dessutom finns det några kategorier som är svåra att placera in i dessa två grupper.

1. Huvudprincipen är att Kihlman har gjort ändringar ”där ren oaktsamhet tyckes föreligga, där ändringsmöjligheten är någorlunda entydigt bestämd och där originalet i sin frihet eller felaktighet icke kan anses vara ett starkare uttryck för en bestämdare personlig eller historisk egenart”. (+)
2. Stilistiska drag
 - a. Egenmäktiga stilistiska retuscheringar har undvikits. Undantag: ”enstaka typiska nybegynnartympligheter i Barndomsvänner”. (–)
 - b. Kihlman har inte ändrat ”egendomligheter som ställas i sitt rätta ljus först när hänsyn tages till tidens allmänna stilistiska originalitetssträvanden”.¹² (–)
 - c. Han har inte moderniserat där Tavaststjerna ”i sin strävan efter naturlighet stannat på halva vägen med till exempel stillös användning av ’icke’ för ’inte’”. (–)
 - d. Finsk ton i dialogiserade partier har inte ändrats. Med detta menar Kihlman bl.a. satser inledda med *inte* och *nog*. (–)
 - e. Likvärdiga dubbelformer (människo – mänsko, någotslags – någonslags, liksom – likasom) är inte ändrade. (–)
 - f. Främmande ord oändrade. (–)
 - g. ”Nyskapelseförsök” har inte ändrats. (–)
3. Språkdrag som bryter mot språknormen
 - a. Meningslösa sammanblandningar har redigerats.¹³ (+)

¹² Kihlman torde syfta på det mer realistiska romanspråk som uppstått vid slutet av 1800-talet vid sidan av det bildade klassiska stilidealet. Förebilder för detta språk var främst Emile Zola och J.P.Jacobsen. (Andersson 2000 s. 22.)

¹³ Kihlman medger dock att det kan vara svårt att veta om ett ord är en nybildning eller en kontamination.

- b. Sär- eller sammanskrivningar av framför allt adverb och prepositionsuttryck är i stort sett orörda. (–/+)
 - c. Han har ändrat olika ”-ismer”, till vilka han inte räknar finlandismerna (han ger exempel på fennicism, danism, germanism och gallicism), men i ett par av dessa fall ”har synonymvalet likväl synt lämnat ett så pass fritt spelrum för rent personliga tycken att originaluttrycket bibehållits oförändrat”. (+/–)
 - d. Finlandismerna har ändrats, men inte utan urskillning. (+/–)
 - e. ”De rent syntaktiska korrekthetsrättelserna” är inte så många. ”När de förekommit ha de främst gällt felaktig användning av tredje persons pronomen eller någon gång en väl vågad attributiv satsförkortning.” (+/–)
 - f. ”Rädslan för allt som kunde fattas som stilistiska övergrepp har påbjudit största möjliga varsamhet i fråga om den alltid svåra och osäkra och hos Tavaststjerna särskilt ömtåliga ordställningen.” (–/+)
 - g. Adverbialförflyttningar, förändringar av prepositionsplacering eller tillsats av kommatecken har gjorts. (+)
 - h. Huvudsatsordföljd i bisats har ändrats. (+)
 - i. Syftningsfel och bristande logik¹⁴ har inte ändrats. (–)
4. Ingrepp av en något friare art har gjorts ibland. De två exemplen han ger¹⁵ klargör dock inte vilken typ av språkliga drag som han åsyftar. (+)
 5. Förbryllande dunkelhet och tydlig meningslöshet (+/–)
 - a. Om en mycket fri omskrivning krävs har ändringen inte gjorts. (–)
 - b. Vid tankeluckor har ändringar gjorts. (+)

¹⁴ ”[Det förefaller] otillbörligt att ingripa, även om skolmästarpeksticken [...] lyckas påvisa att Tavaststjerna exempelvis med ett vågat ’de’ låter de på stranden uppdragna ekstockarna i stället för roddarna promenera vidare över land eller en annan gång bärgar fälten till kreatursfoder i stället för säden på dem. Inför sådant som detta är det enligt vår uppfattning riktigtast att ej mästra [...] även om meningen ibland icke skulle vara strängt taget logisk.” (Kihlman 1924, s. XVI.)

¹⁵ Kihlman ger bara Tavaststjernas formulering, men jag anger här också hur Kihlman har ändrat texten: Östra Esbo var ursprungligen *uppsatt till en sockenpatriotismens organ* med *sin* redaktionsbyrå i Helsingfors ... (*Barndomsvänner*, 1886) ändrat till: Östra Esbo var ursprungligen *startad som ett sockenpatriotismens organ* med redaktionsbyrå i Helsingfors ... (1924); Bry dig ej *värst* om vad folk säga. --- *Griper* det på något sätt din fåfänga att jag gör som jag lyster? (*Korta bref från hemmets lugna härd*, 1895) ändrat till: bry dig ej *vidare* om vad folk säga! [...] *Sårar* det (1924).

I stora drag kan man sammanfatta punktuppställningen som att Kihlman inte har avsett att ändra sådant som påverkar stilnivån i texten, men däremot sådant som bryter mot språknormen.

Kihlman erkänner själv i förordet att han inte har följt sina principer konsekvent:

Ty oftast ha de gripbara principiella rättesnören måst vrakas och varje enskild ändring blivit ett domslut in casu, ett resultat av en ometodisk jämkning mellan det originala konstverkets överordnade krav på största möjliga hänsyn och språkråts medvetet 'överspända' fordringar (Kihlman 1924, s. XXV).

Därför kan man vänta sig avvikelser från de ovannämnda principerna i stort.

I min evaluering ser jag också på normbaserade och stilbaserade ändringar. De normbaserade är normenliga, om de följer den samtida normen (Kihlmans samtid), men icke normenliga om de bryter mot den samtida språknormen. Jag anser en ändring bryta mot normen om resultatet av ändringen inte är språkriktigt och/eller om den ursprungliga versionen är språkriktig.

2 Ändringar som kan basera sig på Hugo Bergroth

I detta avsnitt går jag igenom de ändringar som Erik Kihlman kan ha företagit till följd av att motsvarande språkliga drag finns nämnda i Hugo Bergroths *Finlandssvenska*.

2.1 Morfologiska ändringar

I *Lille Karl* har jag hittat 15 morfologiska ändringar som kan sägas utgå från Hugo Bergroths råd. Av dessa är tre ändringar av morfologin i ett substantiv, fyra ändringar av adjektiv och åtta verb. Av dessa ändringar är alla utom tre normenliga; i och med två ändringar bryter Kihlman mot sina redigeringsprinciper.

2.1.1 Substantivböjning

Kihlman har ändrat *en konfekt* till *en bit konfekt*.¹⁶ Ruben G:son Berg (1899 s. 193) har noterat den finlandssvenska användningen av *konfekt* i *Lille Karl*:

¹⁶ LK 3.4.2.

"Däremot är konfekt alltid koll. i hsv, hvarför uttrycket 'en konfekt' (Karl 36) på hsv. skulle ändrats till: en bit konfekt." Även Bergroth (1917 s. 67, 188) tar upp denna användning av ordet. Ändringen kan anses vara normenlig.

Den bestämda formen av *fantasi*: *fantasin* (2 belägg i *Lille Karl*) ges som eller-form i SAOL (1923) vid sidan av *fantasi*. Kihlman har använt *fantasi* i *Samlade skrifter*.¹⁷ Som jämförelse kan nämnas att Kihlman enligt Sundström (1980 s. 92) i *Barndomsvänner* och *Hårda tider* konsekvent har ändrat former som *parodin*, *melodin*, *komedin* till former på -en, alltså *parodien*, *melodien* och *komedien*. Dessa ändringar är enligt Sundström svärförklarliga, eftersom varken Bergroth eller några sverigesvenska språkhandböcker utdömer former på -n. Sundström påstår att Kihlman "i sitt 'retuscheringsnit' varit mer 'högsvensk' än rikssvenskarna själva". Kihlmans ovannämnda retuscheringsnit torde dock bero på den rätt preskriptiva formulering som Bergroth (1917 s. 71) har valt: "I orden på betonat *i* är artikelformen -en nästan enrådande i högsvensk skrift. Även vi ha därför skäl, särskilt då vi vända oss till sverigesvenska läsare, att skriva *manien*, *akademien*, *fotografien*, *filosofien*, *zoologien*, o.s.v. *Svenska Akademien*, *Kungl. Vetenskapsakademien* o.s.v. *böra* vi skriva; ty vi ha icke rätt att förvränga andras namn, vare sig institutioners eller personers." Därför anser jag, trots att *fantasin* tas upp i SAOL 1923, Kihlmans ändring vara normenlig. För att travestera Sundström kan man dock säga att Bergroth var mer "högsvensk än rikssvenskarna själva".

2.1.2 Adjektivböjning

Kihlman har ändrat *käre* till *kära* i en replik.¹⁸ Bergroth (1917 s. 103) tar upp bestämd form singularis maskulinum på -e och skriver att man alltid bör använda denna form om manspersoner i icke-vardaglig stil. Någon kommentar om att man inte bör använda den i vardaglig stil finns däremot inte. Ändringen är alltså inte normenlig och påverkar stilnivån i någon mån. Kihlman bryter här mot sin princip att undvika egenmäktiga stilistiska retuscheringar (2a).

På ett ställe i *Lille Karl*¹⁹ har Tavaststjerna skrivit *lilla Karl*, vilket Kihlman har ändrat till *lille Karl*. Detta kan verka inkonsekvent i förhållande till den ovannämnda redigeringen *käre* – *kära*, men eftersom titeln på boken är *Lille Karl* och Tavaststjerna även i övrigt har skrivit *lille Karl* upplever

¹⁷ LK 4.1.3, 5.33.1.

¹⁸ LK 4.19.1.

¹⁹ LK 6.1.1.

jag ändringen som motiverad, även om den inte är normenlig. Samtidigt kan man ju notera att även denna ändring påverkar stilnivån i viss mån. Kihlman bryter alltså också i det här fallet mot princip 2a.

Oböjt *lös*²⁰ i uttryck som ”djuren slet sig lös” och ”gå lös på någon” är enligt Bergroth (1917 s. 147–148) provinsialt. I riksspråket är *lös* böjt (t.ex. ”djuren slet sig lösa”, ”gå löst på någon”). Kihlman har ändrat det oböjda *lös* i enlighet med Bergroth i ett fall i *Lille Karl*. Kihlmans ändring följer också SAOL²¹ och den är alltså normenlig.

Ex. 1.

Se så, – nu släppa de hundarna lös redan strax invid gården! [LK 7.14.1]	Se så, – nu släppa de hundarna lösa redan strax invid gården! [LK 7.14.1M]
---	---

2.1.3 Verbböjning

När Bergroth (1917 s. 77) skrev *Finlandssvenska*, var böjningen av *besluta* ännu vacklande i rikssvenskan, men han ville ändå ta upp ordet:

Verbet *besluta* har i finlandssvenskan genomgående stark böjning: *besluter beslöt beslutit besluten*, medan det däremot i hög-språket håller på att övergå till böjning efter 1 konjugationen: part. pret. lyder sålunda i högsvenskan så gott som alltid *beslutad* [...], supinum *beslutat* är avgjort vanligare än *beslutit*, presens *beslutar* torde användas något mera än *besluter*, och endast imperf. *beslutade* är ännu så länge mindre brukligt än *beslöt*.

Kihlman har i fråga om supinumformen följt Bergroth och ändrat ett belägg på *beslutit* till *beslutat*.²² Ändringen är normenlig. Däremot har Kihlman på ett ställe låtit bli att ändra presensformen *besluter* till *beslutar*.²³ Perfekt participen *besluten* finns tre gånger i *Lille Karl*,²⁴ vilket Kihlman också har låtit bli att ändra.

Bergroth (1917 s. 77) säger att det intransitiva *smälta* böjs starkt i finlandssvenskan, att preteritum *smalt* fortfarande kan användas i hög-språket, men formerna *smultit* och *smulten* är ”stadda i utdöende och

²⁰ Jag har valt att kategorisera detta under adjektivböjning, trots att det är ett grännsfall mellan adjektiv och adverb.

²¹ SAOL (1923): ”lös-släppa hundarna, släppa hundarna lösa äv. släppa lös hundarna”. SAOL (1903): ”lös-släppa hundarna l. släppa hundarna lösa”.

²² LK 15.28.7.

²³ LK 5.6.2.

²⁴ LK 11.24.5, 11.38.5, 15.59.2.

knappast längre brukliga”. Detta har Kihlman troligen baserat sig på när han, normenligt, ändrade *smulto* till *smälte* i *Lille Karl*.²⁵

Enligt Bergroth (1917 s. 76) böjs *kläcka* visserligen *kläckte* i preteritum. Uttrycket *det kläckte till (i bröstet på ngn)* är ändå att betrakta som en provinsialism i jämförelse med det rikssvenska *det klack till*. I *Lille Karl* har *det kläckte till* ändrats till *det klack till*.²⁶ Ändringen är normenlig.²⁷

Det finlandssvenska uttryckssättet med *månne* + infinitiv, *månne han vara sjuk*, tas upp av Bergroth (1917 s. 130–131). Han ger bland annat ett exempel ur Tavaststjernas *Barndomsvänner* (”var månne han hålla hus?”). Det riksspråkliga sättet att uttrycka det är *månne* + presens, alltså t.ex. *månne han är sjuk, var månne han håller hus*. Kihlman har hittat två snarlika repliker med *månne det vara* i *Lille Karl* och ändrat dem enligt Bergroths förebild till *månne det är*.²⁸ Ändringarna är alltså normenliga.

Kihlman har ändrat *surades* till *surade* i *Lille Karl*.²⁹ Bergroth (1917 s. 88–90) tar upp deponentiella verb i finlandssvenskan som i riksspråket motsvaras av s-lösa former, och till de verben hör *suras*, som alltså motsvaras av *sura* i riksspråket, även om Bergroth i en not noterar att *suras* är mindre brukligt. Berg (1899 s. 194) skriver att deponentiella verb ”för hvilka finländska förf. visa förkärlek, finnas i stort antal hos T”. Han ger förutom exempel på *suras* (excerperat ur *Barndomsvänner*, 1886 och *I förbindelser*, 1888) också *sjukas, undras, tjuras, fradgas, vårdslösas, ljummas, ilskas, snobbas* och *fånas*. Av dessa torde enligt Berg *fradgas, vårdslösas* och *ljummas* vara ”specifikt tavaststjernaska”. Kihlmans ändring kan anses vara normenlig.

”*Läsa*, i betydelsen ”stänga med lås”, ersättes i hög-språket allt allmännare med det nyare *låsa*”, påpekar Bergroth (1917 s. 44), som alltså anser formen vara en arkaism. Kihlman har ändrat *läste* till *läste*, normenligt efter Bergroths instruktioner.³⁰

Kihlman har ändrat preteritumformen *dykte* till *dök*.³¹ Bergroth (1917 s. 73) tar i samband med böjningen av *dyka* upp den ovanliga provinsiala böjningen *dyka, dykar, dykade, dykat* och skriver att den riktiga böjningen är *dyka, dyker, dykte* eller *dök, dykt*. SAOL (1923) ger *dök* som huvudform och *dykte* som s.k. även-form, medan SAOL (1903) ger *dykte* som huvudform och *dök* som även-form. Eftersom första upplagens *dykte* är korrekt ser jag

²⁵ LK 15.39.1.

²⁶ LK 14.20.1.

²⁷ Tavaststjerna var själv inte konsekvent, utan har i första upplagan skrivit: När lille Karl såg örnen och hans väldiga vingar, *klack det till* inom honom. (LK 6. 9.1).

²⁸ LK 2.43.1, 2.45.2.

²⁹ LK 4.26.3.

³⁰ LK 15.3.1.

³¹ LK 15.34.2.

inte ändringen som normenlig.

2.2 Lexikala ändringar

I *Lille Karl* har jag hittat 50 lexikala ändringar som kan sägas vara baserade på Hugo Bergroth. Av dessa gäller 12 substantiv, 5 adjektiv, 1 pronomen, 11 verb och verbfraser, 13 adverb och adverbfraser, 6 prepositioner, 2 interjektioner. Tre av ändringarna är inte normenliga och i 5 ändringar anser jag Kihlman bryta mot sina egna redigeringsprinciper.

2.2.1 Substantiv

I *Lille Karl* har Kihlman två gånger ändrat *tillgång* till *förlopp*.³² Ändringarna följer Bergroth (1917 s. 192) och kan alltså anses vara normenliga:

”Saken *tillgick* så”, eller ”*gick* så *till*” är ju en mycket vanlig fras i högspråket. Men det av *tillgå* i denna betydelse bildade subst. *tillgång* är avgjord provinsialism. ”*Tillgången* vid händelsen (var följande)” bör sålunda ändras till: *förloppet* (l. *gången*) av händelsen (o.s.v.), eller också: händelsen *tillgick* så. *Tillgång* brukas i högsv. endast i betydelsena: tillträde; förråd; möjlighet att förskaffa sig något; och i plur.: penningar, medel.

Även Freudenthal (1902 s. 35) tar upp ordet *tillgång* med exemplet *tillgången därvid var följande*, och ger den rikssvenska motsvarigheten ’förlopp’.

Hugo Bergroth (1917 s. 358) ger ersättningsordet *överrock* för *paletå* vilket Erik Kihlman har använt i ett av de två fall där Tavaststjerna har skrivit *paletå*. I det andra fallet gäller det ett damplagg och därför är *kappa* det enda korrekta alternativet.³³ Ändringarna är normenliga.

Kihlman har ändrat Tavaststjernas *forkarl* till *karl* respektive *forbonde*.³⁴ Ändringarna är normenliga. Bergroth (1917 s. 299) anser att *forman* och *forkarl* är obrukliga i Sverige ”numera”, även om det förekommer enstaka gånger i fråga om förhållanden i äldre tider. Bergroth föreslår att det ersätts med *åkare* eller *körkarl*. Bergroth nämner inte ordet *forbonde*, som finns upptaget i sjunde och åttonde upplagan av SAOL (1903 och 1923). *Forbonde* är innehållsligt ett bra ordval, men verkar en aning inkonsekvent, eftersom ordet ansågs vara ett ord som främst användes om äldre

³² LK 9.9.1, 9.10.1.

³³ LK 11.16.1, 14.13.7.

³⁴ LK 2.31.4, 2.54.1. Däremot har Kihlman låtit bli att ändra *forkarl* i LK 15.18.7.

förhållanden, troligen äldre än slutet av 1800-talet, då händelserna i *Lille Karl* äger rum. Eftersom Kihlman som ovan nämnt har ändrat *forkarl* till *forbonde*, är det däremot konsekvent att han inte ändrat de tre meningar som har haft *forbonde* i första upplagan.^{35 36}

Bergroth (1917 s. 183–184) skriver att man i finlandssvenskan använder ordet *linda* för *gräsplan* eller *gräsmatta*. SAOB (*linda*, tryckt 1940) bekräftar att *linda* är en finlandism. Kihlman har ändrat *gräslinda* till *gräsmatta* i ett fall.³⁷ Denna ändring är normenlig.

I samband med verbet *badda* påpekar Bergroth (1917 s. 245) att ’solen baddar’ i högsvenskan motsvaras av ’solen gassar’. Det är troligen därför som Kihlman, normenligt, har ändrat *solbaddet* till *solgasset*.³⁸

Bergroth skriver att uttrycket i *första fluxen* i rikssvenskan motsvaras av i *första hugget*, i *första häpnaden* eller i *första förvirringen* (1917 s. 155). Berg (1899 s. 202) tar upp uttrycket hänvisande till Tavaststjernas diktsamling *Nya vers* (1885), men ger inget ersättande uttryck. SAOB (*flux*, tryckt 1925) tar också upp det finländska uttrycket i *fluxen*, i *en flux* ”numera bl. i Finl., vard.”, där det ges betydelsen i en handvändning, tvärt, i första fluxen, i första hugget, i första taget. De finländska exemplen i SAOB är från Tavaststjerna: (”Häpen i första fluxen”, *Nya vers*) och Topelius.

Kihlman har inte valt något av Bergroths alternativ, som inte heller hade passat så bra i sammanhanget, utan i stället i *första ögonblicket* (ex. 2). Jag är tveksam till om Kihlmans formulering är bättre än Bergroths ersättningsförslag. Förmodligen menade Tavaststjerna att lille Karls far plötsligt kunde brusa upp. En bättre formulering hade varit *utan förvarning*, eller *helt plötsligt*. Eftersom Kihlman själv säger i förordet att han inte har ändrat finlandismerna utan urskillning (princip 3d), hade han gott och väl kunnat låta bli att ändra detta finlandssvenska uttryck. Uttrycket förstås visserligen inte av alla läsare (det används inte längre i finlandssvenskan), men känns mustigt och uttrycksfullt, och av kontexten kan man förstå vad Tavaststjerna har velat förmedla. Ändringen kan dock anses vara normenlig, men jag anser alltså att den bryter mot princip 3d.

³⁵ LK 2.32.2, 2.37.1, 2.61.26.

³⁶ SAOB tar upp *forman*, *forkarl* och *forbonde* (artiklarna *fora* resp. *forman*, båda skrivna 1925). *Forbonde* har bruklighetsbeteckningen ”i sht förr”, och *forman* ”i sht i fråga om ä. förh. samt i Finl”. Bruket för *forkarl* är mindre explicit formulerat. Utgående från exemplen som ges kan man förmoda att ordet är ålderdomligt i det svenska språkområdet utom i Finland. Ruben G:son Berg (1899 s. 199) skriver att *forman* och *forkarl* endast används ”om förgångna tiders eller möjligen andra länders åkare (däremot ofta *forbönder*)”.

³⁷ LK 2.57.1. Däremot är *linda* oändrat i tre fall: LK 2.31.4, 2.33.1, 2.55.1.

³⁸ LK 5.5.2.

Ex. 2.

Men gällde motsägelserna en sjuk sak eller trodde pappa de voro uppsåtlig lögn, så kunde han bli nästan ursinnig i första fluxen. [LK 10.31.3]	Men gällde motsägelserna en sjuk sak eller trodde pappa de voro uppsåtlig lögn, så kunde han bli nästan ursinnig i första ögonblicket. [LK 10.31.3M]
---	---

Kihlman har på ett ställe i *Lille Karl*³⁹ ändrat *skvätt* till *gupp*, förmodligen med Bergroth (1917 s. 183) som förebild: ”En ojämnhet, ett brantare ställe i en backe, särskilt en skidbacke, kalla vi skvätt [...] ’Skvätten’ i en skidbacke heter på högsv. gupp l. stup.” Ändringen är normenlig.

Det finländska *barmficka* motsvarar rikssvenskans *brösficka* noterar Bergroth (1917 s. 314). Berg tar också upp *barmficka* (1899 s. 199). Även SAOB är entydig: ordet används enbart i Finland. Ett av exemplen som ges är Tavaststjernas översättning av Juhani Aho (Brofeldts) *Folkli* (1886): ”Matti ... drog pipan ur barmfickan.” Kihlman har i ett fall ändrat *barmficka* till *brösficka*,⁴⁰ en ändring som är normenlig.

Kihlman har i ett fall ändrat *vägskilnad* till *vägskäl*.⁴¹ Om *vägskilnad* skriver Bergroth (1917 s. 305) att det inte längre tillhör högsväret (och sålunda är det fråga om en arkaism). Ändringen är normenlig.

2.2.2 Adjektiv

Bergroth (1917 s. 85) skriver: ”I orden *idelig*, *ideligen* ha vi åter bevarat ett gammalt *k*-inskott: *idkelig(en)*”. ”Gammalt *k*-inskott förekommer hos oss uti *idkelig*, *idkeligen* för det högsväretliga, i Sverige så gott som enrådande *idelig*, *ideligen*, som ju för övrigt är fullt kurant även i vårt språk” (1917 s. 42). SAOB uppger att *idkelig* är mindre brukligt (*idkelig*, 1933). Tavaststjerna har använt *idkelig* på tre ställen i *Lille Karl*; Kihlman har ändrat alla till *idelig*. Av dessa är två adjektiv⁴² och ett adverb⁴³. Ändringarna är normenliga.

Bergroth (1917 s. 327) ger *beställsam* och *beskäftig* som rikssvenska alternativ till *bestyrksam*. SAOB har i uppslagsordet *bestyrksam* tagit bland annat Tavaststjerna som exempel: ”Praktisk och bestyrksam var hon dessutom” (*Barndomsvänner* 1886 s. 165). Ordet betecknas som föga brukligt

³⁹ LK 14.13.5.⁴⁰ LK 15.4.2. Däremot är *barmficka* oändrat i LK 14.30.1.⁴¹ LK 15.19.1.⁴² LK 4.1.5, 14.22.3.⁴³ LK 14.26.1.

utom i Finland. Artikelns är skriven 1906, och som betydelse anges ’beställsam’ och ’beskäftig’, i likhet med Bergroth. Freudenthal (1902 s. 39) ger *beställsam* som ersättningsord. *Bestyrksam* förekommer en gång i *Lille Karl*,⁴⁴ vilket Kihlman har ändrat till *beställsam*. Ändringen är normenlig.

Bestyra tas upp i avsnitt 2.2.4.

När Kihlman ändrade *rifna kläder* till *sönderrivna kläder* i *Lille Karl* kan han ha stött sig på Bergroth (1917 s. 120): ”Finländska objektskonstruktioner äro vidare: [...] *riva sina kläder*, *riva en bok*, o.s.v.; *högsv.* *riva håll* på kläderna, *riva sönder kläderna*, *riva sönder en bok*, o.s.v.” Kihlmans ändring är normenlig; Tavaststjerna har formulerat sig på ett finländskt sätt. Dessutom innebär ändringen ingen ändring av stilnivån. Jag ifrågasätter dock att det just i det här fallet hade behövts en ändring. *Rifna kläder* torde inte ha varit svårt att förstå för icke-finlandssvenskar. Jag anser att han här bryter mot sin princip att inte ändra finlandismer utan urskillning (3d).

Ex. 3.

om det icke kom till öppen brytning, till gräl och puffar, tårar, rifna kläder och nersmutsade byxor under kampen för att göra sitt hem och sina lekar gällande. [LK 1.6.5]	om det icke kom till öppen brytning, till gräl och puffar, tårar, sönderrivna kläder och nersmutsade byxor under kampen för att göra sitt hem och sina lekar gällande. [LK 1.6.5M]
--	--

Enligt Bergroth (1917 s. 331) kommer adjektivet *subbig* från de finlands-svenska bygdemålen, och användes också ”i äldre tiders sverigesvenska”. Han ger de rikssvenska alternativen *solkig* och *oren*.⁴⁵ Här har Kihlman använt alternativet *solkig*. Ändringen är normenlig enligt min definition.

Ex. 4.

Det kändes så märkvärdigt trösterikt att upptäcka de mörka lämningarna efter den, dragna ut i en flera famnar lång, subbig linje. [LK 15.27.2]	Det kändes så märkvärdigt trösterikt att upptäcka de mörka lämningarna efter den, dragna ut i en flera famnar lång, solkig linje. [LK 15.27.2M]
---	--

⁴⁴ LK 4.7.3.⁴⁵ Enligt Carola Åkerlund på Forskningscentralen för de inhemska språken (e-brev 7.9.2005) ger arkivet för *Ordbok över Finlands svenska folkmål* följande betydelser för *subbig/subbog*: ’oren, smutsig, snuskig, lindrigt smutsig’; om väglag: ’slaskigt, vitt o. smutsigt, djup o. lös snö som fastnar i klimpar, dåligt väglag med tjock snö, snöslask, tungt o. svårframkomligt till följd av lös o. djup blidsnö, klottig’; om skrift: ’suddig, otydlig’.

2.2.3 Pronomen

Hugo Bergroth (1917 s. 206–207) ansåg att man i finlandssvenskan, i motsats till sverigesvenskan, bara använde *han* och *hon* om människor och om djur alltid *den* (det).

I högsvenskan är förhållandet ett annat: *han* och *hon* nyttjas allmänt om (i synnerhet högre) djur, särskilt sådana vilkas naturliga eller grammatiska kön är givet (hingst) [...] En fullständig anslutning till det högsvenska språkbruket i nu ifrågakvarande avseende är väl på intet sätt nödvändig; men utan allt tvivel vinner språket i färg och liv, om det blacka, intetsägande *den* utbytes mot *han* och *hon* i fråga om de levande varelserna, djuren: hästen – *han* [...]

Kihlman har ändrat ett *den* syftande på en häst till *han*, och följer därmed Bergroths anvisningar.⁴⁶ Ändringen är alltså normenlig.

Tavaststjerna har varit mycket inkonsekvent i sitt användande av *den* och *han* om hästen. För det mesta har han använt sig av *han*, men rätt ofta också av *den*. Han har på sina ställen rentav använt både *den* och *han* i samma mening.⁴⁷ Det förvånar att Kihlman inte har ansett det nödvändigt att ändra *den* till *han* på mer än ett ställe i *Lille Karl*.

2.2.4 Verb och verbfraser

Kihlman har ersatt *hämta* med *föra* på två ställen i *Lille Karl*.⁴⁸ Båda ändringarna är normenliga. Bergroth går in på verbet *hämta* i den finländska betydelsen i en längre passus i *Finlandssvenska* och ger ersättningsord och -uttryck som *komma med (något)*, *ha med sig något*, *komma för att avlämna något*, *komma och lämna något*, *bringa något*, *bära in något*, *föra något*, *inkomma med något*, *införa något*. (Bergroth 1917 s. 220–221.)

Verbet *kytta* har av Kihlman ersatts med *pyra*.⁴⁹ Bergroth (1917 s. 350–351) tar upp *kytta*, som han säger kommer från finskans *kyteä*. De rikssvenska motsvarigheterna till *kytta* är enligt Bergroth *glöda*, *pyra*, *byra* och

⁴⁶ LK 15.80.8.

⁴⁷ När hästen hörde att han rörde sig i släden, vände *den* på hufvudet och sände Karl sin mest förebrående blick jämte en grymtning så talande, att Karl måste fram och lugna *honon*. [LK 15.80.2] *Den* arbetade mest hela tiden i vaken för att hålla sig varm, och endast genom rörelsen höll *den* vaken öppen; – isen hade annars frusit fast omkring och öfver *honon*. [LK 15.80.5].

⁴⁸ LK 9.1.2, 11.28.1.

⁴⁹ LK 9.20.3.

det uppenbarligen ovanliga *ulma*. Även Berg (1899 s. 199) tar upp *kytta*. Ändringen är alltså normenlig.

Kihlman har hittat ett *när allt gick omkring* i *Lille Karl*, och ändrat det till *när allt kom omkring*.⁵⁰ Ändringen är normenlig. Enligt Bergroth (1917 s. 288) är *när allt går omkring* en arkaism, som "numera" i rikssvenskan alltid heter *när allt kommer omkring*. SAOB (*gå*, tryckt 1929) ger bruksbeteckningen "vard., numera föga br. utom i Finl." för uttrycket.

Bergroth (1917 s. 106) noterar det vanliga finlandssvenska uttrycks sättet *följas åt med någon* ("jag följdes åt med henne"), som i rikssvenskan motsvaras av *vi följdes åt, jag följde (med) henne, jag gjorde henne sällskap*. Bergroth skriver explicit att detta språkdrag är ett språkfel. Berg (1899 s. 201) tar upp samma språkdrag, som han har hittat i *Lille Karl* och i *Barndomsvänner*. "Följs du åt med mig", "och han stannade för att följas åt hem med henne" är de exempel som Berg anger. Berg anser att detta inte kan "godkännas som högsvenskt; där skulle det antingen heta: följas vi åt, eller: följer du med mig".

Kihlman har i följande exempel ändrat *följdes han åt med dem* till *följde han dem*, som är alldeles korrekt även om det uppstår en liten förskjutning i betydelsen. Jag anser ändringen vara normenlig.

Ex. 5.

men så sällsamt lycklig och upprörd följdes han åt med dem , tills hans systers och hans egen väg tog af vid en sidogata. [LK 13.6.3]	men så sällsamt lycklig och upprörd följde han dem , tills hans systers och hans egen väg tog av vid en sidogata. [LK 13.6.3M]
---	--

En motsvarande ändring ser vi i exempel 6. Kihlmans ändring är idiomatisk och neutral, och normenlig. Den avviker dock rätt mycket från originalet eftersom verbet *följa* har ändrats till *gå*. En alternativ formulering hade varit *följa henne hem*.

Ex. 6.

men när flickornas gymnastiktimme var slut, stannade han kvar och väntade på sin långa syster för att följas åt hem med henne . [LK 13.4.8]	men när flickornas gymnastiktimme var slut, stannade han kvar och väntade på sin långa syster för att gå hem med henne . [LK 13.4.8M]
--	---

Kihlman har valt att ändra *gå ihop med Matti* till *ansätta Matti*.⁵¹ Ändringen

⁵⁰ LK 11.40.3.

⁵¹ LK 15.17.7.

är normenlig. Bergroth (1917 s. 285) säger att det finlandssvenska *gå ihop* (med någon) i riksspråket motsvaras av *ansätta med böner, söka övertala, disputera med någon*. I sina exempel ger han dessutom formuleringarna *be enträget* och *inlåta sig i dispyt*. Berg (1899 s. 203), som har noterat *gå ihop med* i *Korta bref från hemmets lugna härd* (1895 s. 59) och i *Lille Karl*, ger *ta itu med* som motsvarighet.

Berg (1899 s. 200) har också noterat Tavaststjernas formulering: "Mustascherna läto fingrera sig (= ta i sig; Karl 182), är obekvämare än: fingra på sig." Tavaststjerna har skrivit *hans rimfrostmustascher [...] läto fingrera och vrida sig så mycket han det behagade*, vilket Kihlman har ändrat till *läto fingra och vrida på sig*.⁵² Kihlmans ändring är normenlig. Bergroth nämner *fingrera* på två olika ställen i *Finlandssvenska*. Han skriver (1917 s. 88) att *fingrera* är provinsialt och motsvaras av det riksspråkliga *fingra*. Dessutom påpekar han (1917 s. 158) att det i rikssvenskan heter *fingra på en sak* eller *fingra en sak*, inte som i finlandssvenskan *fingrera om en sak*.

I finlandssvenskan har man enligt Bergroth (1917 s. 158) partikeln *om* med verbet *tumma*, i stället för *på* eller ingen partikel alls. Som korrekta exempel ger han *tumma mössan* eller *tumma på mössan*. Kihlman har ändrat Tavaststjernas text från *tummade om* till *tummade på* enligt denna föreskrift.⁵³ Ändringen är normenlig.

Tavaststjerna har använt sig av verbfrasen *gåfvo sig [...] att sätta lif i honom*, vilket Kihlman har ändrat till *gåvo sig till att*.⁵⁴ Här följer Kihlman Bergroths (1917 s. 121) instruktioner, eftersom det i *Finlandssvenska* sägs att prepositionen *till* bör inskjutas i frasen *ge sig att* (göra något). Ändringen är alltså normenlig.

Verbet *bestyra* (*om*) tas upp i *Finlandssvenska*. Bergroth (1917 s. 230) skriver att det även i rikssvenskan förekommer med verbalbegrepp som objekt (ex. "bestyra om att något blir gjort"). Men i användning med konkret objekt är det enligt Bergroth en provinsialism, och som ersättningsord ges *styra om, ställa om*. Kihlman har följt Bergroth och ändrat *bestyra om* till *styra om* på ett ställe i *Lille Karl*.⁵⁵ Denna ändring är normenlig. Tavaststjerna har också använt det enkla *bestyra* (utan partikel), vilket Kihlman inte har ändrat.⁵⁶ En ändring av detta *bestyra* hade likaså varit normenlig.

Se även *bestyrsam* i avsnitt 2.2.2.

⁵² LK 15.39.1.

⁵³ LK 7.20.3.

⁵⁴ LK 15.88.2.

⁵⁵ LK 5.38.3.

⁵⁶ Han fick plötsligt ofantligt mycket att bestyra i det gamla boksåpet [LK 4.17.1].

2.2.5 Adverb och adverbfraser

Adverbet *rätt* pro *riktigt* är en av de 22 provinsialismer där Bergroth med namns nämnande har tagit Tavaststjerna som exempel, dock inte excerperat från *Lille Karl*:

Rätt och *riktigt* äro synonymer i sin egentliga betydelse av "så som det bör vara": göra en sak *rätt*, l. *riktigt*; o.s.v. Men i den mera förbleknade betydelsen "precis", "fullkomligt", o.s.v., är *riktigt* numera det enda högspråkliga, och det av oss allmänt nyttjade *rätt* sålunda provinsialt. Exx.: "Jag kan inte *rätt* erinra mig": *högsv.*: jag kan inte *riktigt* erinra mig. – "Sjukdomen hade aldrig lämnat honom *rätt*"; *högsv.*: *riktigt*. [...] "Där satt hon mycket *rätt*" (Tavaststjerna); *högsv.*: mycket *riktigt*. (Bergroth 1917 s. 267–268)

Kihlman har två gånger ändrat *rätt* till *riktigt* på det sätt som Bergroth föreskriver, dvs. normenligt.⁵⁷

Ens använt i finlandssvensk betydelse tas upp av Bergroth (1917 s. 256), och han föreslår *åtminstone* som ersättningsord:

Stundom ser man hos oss detta finländska *helst* utbytt mot *ens*, något som blott förvärrar saken: "Kunde *ens* något av de framställda förslagen realiseras, vore ju redan mycket vunnet"; *högsv.*: kunde *åtminstone* något av förslagen realiseras.

Berg (1899 s. 204) tar upp *ens* i sin artikel, där han skriver att ordet i rikssvenskan endast används i nekande sats som förstärkningsord, men att det i finlandssvenskan används i betydelsen 'åtminstone'. Kihlman har två gånger hittat *ens* i betydelsen 'åtminstone' i *Lille Karl*. I det ena fallet⁵⁸ har han bytt ut *ens* mot *åtminstone*, enligt Bergroths instruktioner. Ändringen är normenlig och fungerar väl, anser jag. I det andra fallet (exempel 7) har han därmed bytt ut *ens* mot *dock*, vilket enligt mitt förmenande fungerar mindre väl eftersom det ger upphov till en betydelseförskjutning. *Åtminstone* hade varit korrekt även i detta fall. Jag anser inte denna ändring vara normenlig eftersom den inte följer Bergroths rekommendation och dessutom leder till en betydelseförskjutning.

⁵⁷ LK 4.1.6, 5.31.1.

⁵⁸ LK 11.34.1.

Ex. 7.

Hade ens store bror varit hemma, så skulle lille Karl haft någon att taga exempel af. [LK 8.5.4]	Hade dock store bror varit hemma, så skulle lille Karl haft någon att taga exempel av. [LK 8.5.4M]
---	---

Hugo Bergroth (1917 s. 170) skriver att *åter* är ett skriftspråksord och helst placeras inne i en mening, medan *igen* är ett talspråksord och alltid måste stå sist i satsen. Bland finlandssvenskar är det enligt Bergroth mycket vanligt att placera *igen* inne i meningen. Kihlman gjorde en lexikal ändring när han bytte ut *igen* mot *åter* (exempel 8), i stället för att ändra ordföljden. Ändringen är således normenlig, men enligt Bergroths stiluppfattning ändrar den stilnivån i texten från talspråk till skriftspråk. I det här fallet bryter Kihlman alltså mot sin princip att inte göra "egenmäktiga stilistiska retuscheringar" (princip 2a).

Ex. 8.

För den vreden smulto alla hans goda beslut till minnen af en barnslig stämning, och han blef igen fribytaren, skogsströfvaren, guldgrävaren, som lefde i fäjd med hela det civiliserade samfundet. [LK 4.16.8]	För den vreden smulto alla hans goda beslut till minnen av en barnslig stämning, och han blev åter fribytaren, skogsströfvaren, guldgrävaren, som levde i fejd med hela det civiliserade samfundet. [LK 4.16.8M]
--	---

Notera även *igen* i avsnitt 2.3.1.

Bergroth (1917 s. 267) tar upp *yttermera*, använt i samma betydelse som *ytterligare*. Han säger att *yttermera* är helt föråldrat och obrukligt i riks-svenskan (utom i frasen *till yttermera visso*). Kihlman har ändrat *yttermera* till *ytterligare* i enlighet med Bergroths rekommendation. Ändringen är normenlig.

Ex. 9.

»Se så, kom nu med mig!» sade pappa strängt och gaf honom en yttermera knuff. [LK 8.24.1]	– Se så, kom nu med mig! sade pappa strängt och gav honom en ytterligare knuff. [LK 8.24.1M]
--	---

Bergroth (1917 s. 206) skriver: "Adv. *illa* förekommer stundom i finländskt vardagstal – och provinsiellt även i Sverige – såsom attribut till *någoting*: 'det är inte *någoting illa*', 'jag har inte gjort honom *någoting illa*'; *högsv.*: *någoting ont*." SAOB bekräftar Hugo Bergroths utsaga: som bestämning till ett föregående pronomen (eller adjektiv) i neutrum singularis (något,

intet, mycket o.d.) är *illa* mindre brukligt. Kihlman stödde sig troligen på Bergroth när han gjorde följande ändring, som kan kallas normenlig.

Ex. 10.

att vara stygga mot de försvarslösa, vackra, gröna växterna, som ingen-ting illa ha gjort? [LK 1.28.7]	att vara stygga mot de försvarslösa, vackra, gröna växterna, som ingen-ting ont ha gjort? [LK 1.28.7M]
---	---

Jag har ovan (i avsnitt 2.2.2) diskuterat arkaismen *idkelig*. Det finns även ett belägg på adverbet *idkeligen* i första upplagan av *Lille Karl*⁵⁹ som Kihlman normenligt har ändrat till *ideligen*.

Ännu i höst och motsvarande konstruktioner är en finlandism som ofta förekommer i dagens finlandssvenska. Även under Tavaststjernas och Kihlmans tid kan man anta att den har varit frekvent.⁶⁰ I de båda fall i *Lille Karl* där Tavaststjerna har använt *ännu* på finlandssvenskt sätt har han använt det tillsammans med ett tidsuttryck syftande på framtiden (*ännu i höst*), motsvarande finskans *vielä* i frasen "vielä tänä syksynä".⁶¹ Om detta skriver Bergroth (1917 s. 266):

I närmast föregående § har det varit fråga om användning av *redan* i finlandssvenskan i stället för *högsv. ännu*. Men även det motsatta förhållandet förekommer, i det att vi ofta bruka uttr. *ännu i dag (ännu i natt, i kväll o.s.v.), ännu samma dag (natt, o.s.v.)* i sådana fall där högsvenskan fordrar *redan i dag, redan samma dag, o.s.v.*

Kihlman har ändrat *ännu i höst* till *redan i höst* i enlighet med Bergroth. Ändringarna är normenliga.

Berg (1899 s. 204) anser *allt ännu* 'ännu alltjämt' vara "en af de vanligaste och mest påfallande finlandismerna". Han har hittat många exempel på uttrycket hos Tavaststjerna. Freudenthal (1902 s. 37) tar upp *allt ännu (än)* och ger *alltjämt* och *fortfarande* som ersättningsord. Bergroth (1917 s. 292–293) tar upp *allt ännu* i *Finlandssvenska*, där man dock saknar det enkla *fortfarande* som ersättningsord. Han skriver att det är ett av de vanligaste finlandssvenska tidsadverbialen och att det är en finlandism sedan mitten av 1700-talet (en arkaism). Han ger följande förslag till ersättningar: *alltjämt, allt fortfarande* eller *ännu*. "Enkelt *allt*, som vi också bruka i dylika fall, är däremot provinsiellt och missförstås ej sällan av sverigesvenskarne."

⁵⁹ LK 14.26.1.

⁶⁰ Solstrand-Pipping (1988a s. 103) har noterat den finlandssvenska användningen av *ännu* hos Runeberg.

⁶¹ LK 6.16.3, 6.16.4.

Kihlman har på två ställen i *Lille Karl* ändrat *allt ännu*, till *allt fortfarande* respektive *alltjämt*.⁶² Båda ändringarna är normenliga. Tavaststjerna har själv skrivit *allt fortfarande*,⁶³ *allt fortfarande* var alltså förmodligen en del av hans eget språkbruk.

Berg (1899 s. 204) tar upp *med ens* i finlandssvensk betydelse. Belägget är taget ur *Lille Karl* (ex. 11). Han påstår att uttrycket motsvaras av *genast på fläcken* i rikssvenskan. Att ersätta *med ens* med *genast på fläcken* i exempel 11 ger visserligen en någorlunda logisk mening, men han verkar ha missförstått den finlandssvenska betydelsen. Bergroth (1917 s. 290) ger de rikssvenska motsvarigheterna *i ett sträck, utan avbrott*. Kihlman har valt att ersätta *med ens* med *å rad*, vilket fungerar väl i sammanhanget. Ändringen är normenlig.

Ex. 11.

Hans mor blef sämre dag för dag, och läkaren stannade numera ute på landet flera dygn med ens . [LK 9.5.2]	Hans mor blev sämre dag för dag, och läkaren stannade numera ute på landet flera dygn å rad . [LK 9.5.2M]
--	---

2.2.6 Prepositioner

Bergroth (1917 s. 159) har noterat det vanliga finlandssvenska prepositionsuttrycket *på en klass*: "Högspråket fordrar här absolut prep. *i*: *i* första klassen, [...] o.s.v. *På ... klassen* är en av de mest exklusiva bland våra finlandismer och synes därför outrotlig." Bergroth är alltså rätt sträng mot detta prepositionsuttryck. Kihlman har följt hans instruktioner och ändrat prepositionen *på* (på lägsta klassen, på samma klass) till *i* på två ställen i *Lille Karl*.⁶⁴ Ändringarna är normenliga.

Erik Kihlman har fyra gånger ändrat *i det hela taget* i första upplagan av *Lille Karl* till *på det hela taget* i *Samlade skrifter*.⁶⁵ Han har haft stöd av Bergroth (1917 s. 155), som behandlar frågan i *Finlandssvenska*: "Stundom påträffas hos oss uttrycken: [...] '*i det hela taget*' för vanligare *på det hela taget*." Ändringarna är normenliga.

⁶² LK 9.19.3, 11.16.1.

⁶³ LK 15.32.1.

⁶⁴ LK 15.8.6, 15.10.2.

⁶⁵ LK 5.32.3, 5.34.2, 8.15.2, 13.9.1.

2.2.7 Interjektioner

I kapitel 15 i *Lille Karl* låter Tavaststjerna drängen Matti använda svarspartikeln *Ja nå*, ("Ja nå, – när hästen förde oss ...", "Ja nå, [...] det är alldeles som herrn vill.") vilket Kihlman har ändrat till *Nå*.⁶⁶ Dessa ändringar kan Kihlman ha baserat på Bergroth, eftersom *ja nå!* enligt Bergroth (1917 s. 177) i rikssvenskan heter *nå ja!* Kihlman har alltså ändå inte följt Bergroths rekommendation och repliken har knappast blivit mindre finländsk. Ändringarna är alltså inte normenliga. Kihlman bryter dessutom mot sin princip att inte ändra den finska tonen i dialogiserade partier (princip 2d).

2.3 Syntaktiska ändringar

När Hugo Bergroth skrev sin *Finlandssvenska* hade forskningen kring svenskans syntax inte kommit långt och enligt Bergroth själv var ordföljden i svenskan otillräckligt undersökt. Därför kan det vara svårt att dra slutsatser av hans beskrivningar, vilket säkert också kan ha påverkat resultatet av Kihlmans arbete.⁶⁷

Kihlman har gjort 21 syntaktiska ändringar som kan basera sig på Bergroth. Av dessa är 2 inte normenliga.

2.3.1 Ordföljd: adverbial

Bergroth (1917 s. 170) skriver om adverbialen *åter* och *igen* att det mer skriftspråkliga *åter* oftast ska stå inne i meningen (alltså på satsadverbialens plats i mittfältet) och det talspråkligare *igen* alltid måste stå sist i satsen (alltså på adverbialens plats i slutfältet), "en regel mot vilken vi mycket ofta fela". I *Lille Karl* har Erik Kihlman nio gånger flyttat på *igen* enligt Bergroths rekommendation.⁶⁸ Även Berg (1899 s. 204) nämner placeringen av *igen*: "*Igen* ställes i hsva sist i satsen, alltså inte: *i morgon* blef han *igen* snäll" (!) (B. 50) utan: dagen efter blef han snäll igen."

⁶⁶ LK 15.63.1, 15.95.1.

⁶⁷ Loman (1983 s. 93–94) påpekar att Bergroths förenklade syn på ordföljden inte beaktar de olika variationsmöjligheter som finns i svenskan och att hans argumentering leder till en rad regler som inte kan tillämpas konsekvent utan att satsbyggnaden blir monoton och nyanslös. Sundström (1983 s. 279) på sin sida noterar att Bergroth (1917 s. 167) i fråga om placeringen av adverbial förespråkade en strängare skriftspråklig norm än Brate (1898).

⁶⁸ LK 1.8.1, 4.4.2, 4.15.9, 4.24.2, 5.36.1, 8.20.1, 15.18.6, 15.32.1, 15.55.5.

Ex. 12.

Ja, hemma hade han igen hela Annila till sitt förfogande [LK 1.8.1]	Ja, hemma hade han hela Annila till sitt förfogande igen [LK 1.8.1M]
--	---

I de fall Kihlman har ändrat placeringen av *igen* har han gjort det normenligt och följt sin princip om adverbialförflyttningar (3g). Han har dock inte noterat alla felplacerade *igen*.⁶⁹ (Notera diskussionen om *igen* och *åter* i avsnitt 2.2.5.)

Bergroth (1917 s. 176) tar upp placeringen av *också*, som enligt honom ofta placeras på finskt sätt i finlandssvenskan. Kihlman har sannolikt läst detta och därför gjort följande ändring:

Ex. 13.

»Det har ju herrn också gjort .» [LK 15.69.1]	– Det har ju herrn gjort också . [LK 15.69.1M]
--	---

Problemet är dock att han tydligen har missförstått Bergroth, eftersom ordföljden i första upplagan är alldeles korrekt. Där står *också* på adverbialets plats i mittfältet, vilket Kihlman har flyttat till adverbialets plats i slutfältet. Bergroths exempelsats kunde ha hjälpt Kihlman. Bergroth ger det oriktiga exemplet ”*Dét också* sökte hon tvinga sig till” och ger de rikssvenska förslagen ”*också dé*” samt ”*det* sökte hon *också* tvinga sig till”. Det senare exemplet motsvarar ordföljden i Tavaststjernas formulering. Kihlmans ändring är alltså inte normenlig även om den kanske kan anses vara stilistiskt försvarbar.

I följande mening har Tavaststjerna placerat adverbialet mellan predikatet och objektet i bisats (huvudsatsordföljd i bisats). Bergroth (1917 s. 175) tar upp detta fenomen som en avvikelser från den högsvenska ordföljden. Kihlmans ändring är alltså normenlig.

⁶⁹ Sedan betogs han **igen** af medvetandet att det nu var årets sista kväll, ... [LK 4.15.5] ... och sedan han suckat djupt, djupt ... tre, fyra gånger blef hans andedräkt jämnare, och ansiktet fick **igen** sin naturliga färg. [LK 14.28.2]. Det faktum att Kihlman inte har noterat alla felplacerade *igen* tyder på att den finlandssvenska placeringen av *igen* kan ha varit naturlig även för honom. Melin (1988 s. 20) anser att det friare placerade *igen* som kan noteras i finlandssvenskan inte beror på tillfälligheter utan att finlandssvenskan på denna punkt har utvecklat en alternativ norm. Detta drag kan noteras i de flesta texttyper, inte minst skönlitteraturen, enligt Melin.

Ex. 14.

Sedan tog han sin mössa och sprang som en jagad hare rakt till drängstugan, där han visste att drängarna spelade olofligt kort mitt på söndagen. [LK 8.18.4]	Sedan tog han sin mössa och sprang som en jagad hare rakt till drängstugan, där han visste att drängarna olovligt spelade kort mitt på söndagen. [LK 8.18.4M]
---	--

I exempel 15 har Tavaststjerna också haft omvänd ordföljd i bisats, vilket Kihlman normenligt har ändrat till rak ordföljd.⁷⁰

Ex. 15.

Men när pappa hörde talas om hans tilltag, log han bara menande, sade att pojken var exalterad och väntade att han skulle snart tröttna på böckerna [LK 9.2.5]	Men när pappa hörde talas om hans tilltag, log han bara menande, sade att pojken var exalterad och väntade att han snart skulle tröttna på böckerna [LK 9.2.5M]
---	--

Kihlman har dock inte varit alldeles konsekvent i fråga om princip 3h, att ändra huvudsatsordföljd i bisats.⁷¹

Den riktiga ordningsföljden mellan de fria adverbialen, som Bergroth kallar oväsentliga adverbial, är: ”1) modalt, 2) konjunktionellt, 3) predikativt adverbial, 4) adverbial till tiden, 5) till rummet, 6) till graden, 7) till sättet” (Bergroth 1917 s. 176). Kihlman har enligt Bergroths instruktioner placerat rumsadverbialet *ned i diket* framför sättsadverbialet *ända till halsen*. Ändringen är normenlig. Dessutom följer den kontaktprincipen i svensk ordföljd.

Ex. 16.

han sjönk ned ända till halsen i diket [LK 11.31.4]	han sjönk ned i diket ända till halsen [LK 11.31.4M]
--	---

2.3.2 Ordföljd: predikat

I *Lille Karl* har Kihlman ändrat *sträckte sig ut* till *sträckte ut sig* och *han*

⁷⁰ Att huvudsatsordföljd i bisats ansågs vara ett normbrott på 1920-talet visar Cederschiöld (1928 s. 146). Att samma norm gällde på 1880-talet bekräftar Linder (1886 s. 202).

⁷¹ Som ett slags förklaring varför just han skulle besitta möjligheten att lära den konsten, ansåg han den gynnsamma omständigheten vara, att han ännu ej kunde anses för människa, utan **var bara en pojke**. [LK 6.2.1].

blåste röken ur sin pipa ut till han blåste ut röken ur sin pipa.⁷² Ändringarna är normenliga eftersom de följer Bergroths instruktioner om hur verbpartikeln ska placeras i partikelförbindelser:

Märkas bör emellertid, att i uttryck som *komma fram*, *stiga upp*, *taga bort*, *torka bort*, *strömma ned*, *gå på*, *slå igen*, *kasta ned*, *vakna upp*, *läsa igenom*, *hålla upp* m.fl. adverbena *fram*, *upp*, *bort* o.s.v. äro att betrakta som integrerande delar av verbet [...] och sålunda icke få skiljas från detta. [...] Exx.: ”Vi kommo vid bästa lynne fram”; högsv. vi kommo fram vid bästa lynne. (Bergroth 1917 s. 171.)⁷³

2.3.3 Ordföljd: objekt

Tavaststjernas ordföljd är inkorrekt i exempel 17, och Kihlman har flyttat det negerande pronomenet *ingenting* till mittfältet. Detta följer Bergroths utsaga:

Vi finna sålunda, att i huvudsats, där predikatet består av hjälpverb och supinum eller hjälpverb och infinitiv, högspråket sätter *ingen* och *ingenting* (då de stå som objekt) mellan hjälpverbet och huvudverbet, icke efter det senare, som den allmänna regeln fordrar; och att *ingen*, *ingenting* som objekt i bisats eller objekt till infinitiv placeras före verbet, likaså i strid med den allmänna regeln [...] (Bergroth 1917 s. 173.)

Ändringen är alltså normenlig.

Ex. 17.

– »Hvar då? – jag har hört ingen-ting », påstår lille Karl bestämdt [LK 5.13.1]	– Var då? – jag har ingenting hört , påstår lille Karl bestämt [LK 5.13.1M]
--	--

2.3.4 Ordföljd: subjekt

Bergroth (1917 s. 173) fortsätter: ”Enahanda är förhållandet då *ingen*, *ingenting* stå som predikatsfyllnad eller som ’logiskt’ subjekt i satsen där ’formellt’ subjekt förekommer.” I följande mening har Tavaststjerna formulerat sig med formellt subjekt, vilket Kihlman har strukit och i stället

⁷² LK 14.12.1, 15.11.4.

⁷³ Läs mer om ordföljden i reflexiva partikelförbindelser i Kvist Darnell och Wide 2002.

flyttat det egentliga subjektet till fundamentet i satsen. Denna ändring kan ha påverkats av Bergroth men är inte normenlig.

Ex. 18.

Det stod ingen sopborste att finna [LK 10.6.2]	Ingen sopborste stod att finna [LK 10.6.2M]
---	--

2.3.5 Utelämnning av infinitivmärke

Bergroth (1917 s. 111–112) har noterat att infinitivmärket ofta utelämnas i finlandssvenskan efter verbet *se*. Han ger exemplet ”det är så mörkt, att jag inte ser läsa” och föreslår som korrekt formulering ”så jag inte ser att läsa”. En motsvarande formulering finns i *Lille Karl*, vilken Kihlman har ändrat enligt Bergroths förslag. Ändringen är sålunda normenlig.

Ex. 19.

Pappa satt som vanligt i gungstolen med sin tidning, hvilken han ej längre såg läsa [LK 3.7.1]	Pappa satt som vanligt i gungstolen med sin tidning, vilken han ej längre såg att läsa [LK 3.7.1M]
---	---

Följande ändring kan basera sig på Bergroths (1917 s. 112) utsaga att det till finlandssvenskan genom påverkan från sverigesvenska författare kommit ”en osed” att utelämnas *att* vid infinitiv som bestämmer substantiv eller adjektiv. Ändringen följer Bergroths norm och är alltså normenlig. Se även avsnitt 3.3.1.

Ex. 20.

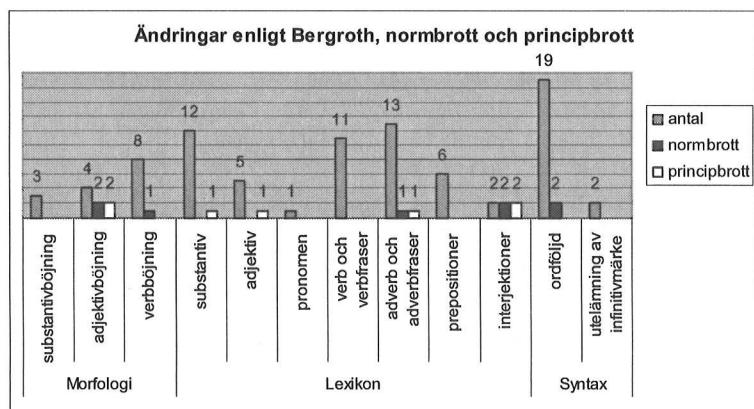
Och drängarna hade i början bara smickrande ord och undfallenhet för honom, någonting som han visste förträffligt _ uppskatta [LK 8.13.2]	Och drängarna hade i början bara smickrande ord och undfallenhet för honom, någonting som han förträffligt visste att uppskatta [LK 8.13.2M]
--	---

2.4 Sammanfattning

I figur 1 har jag sammanställt alla de ändringar Kihlman har gjort som kan ha en förebild i Bergroths *Finlandssvenska*. Antalet brott mot Bergroths språknorm är litet. Sammanlagt är det 8 ändringar av 86 som bryter mot Bergroths språknorm (drygt 9 %). Kihlman har brutit mot normen vad gäller adjektiv- och verbböjningen (*käre*, *lilla*, *dykte*), adverbet *ens*,

interjektionen *ja nå* och ordföljden (*också, ingen*).

Jag har noterat sju fall (av sammanlagt 86 ändringar), då jag anser att Kihlman har brutit mot sina egna principer:⁷⁴ tre gånger princip 2a (egenmäktiga stilistiska retuscheringar har undvikits), två gånger princip 2d (finsk ton i dialogiserade partier har inte ändrats), två gånger princip 3d (finlandismerna har inte ändrats utan urskillning). Detta motsvarar drygt 8 % av ändringarna. Dessutom har Kihlman genom att låta bli att göra ändringar brutit t.ex. mot princip 3h (huvudsatsordföljd i bisats har ändrats), men detta har jag inte noterat i figuren.

Figur 1. Ändringar enligt Bergroth, normbrott och principbrott.

3 Ändringar som inte baserar sig på Hugo Bergroth

I avsnitt 3 går jag igenom de ändringar som är gjorda i *Samlade skrifter* och som gäller sådana språkdrag vilka Bergroth inte säger något om i *Finlandssvenska*. Det rör sig i hög grad om icke-särfinländska företeelser (rättelse av grammatiska fel, klumpiga formuleringar, oidiomatiska formuleringar, personliga språkliga egenheter hos Tavaststjerna, syftningsfel, kontaminationer m.m.) men också om finländska särdrag som Bergroth inte har tagit upp, samt ändring av korrekta formuleringar.

⁷⁴ Observera att detta av nödvång baserar sig på mina subjektiva åsikter.

3.1 Morfologiska ändringar

Erik Kihlman har gjort sammanlagt 28 morfologiska ändringar i *Lille Karl* som inte baserar sig på Bergroths *Finlandssvenska*. Av dessa berör 20 substantiv, 1 adjektiv, 2 pronomen, 1 verb och 4 adverb. Av dessa är 7 inte normenliga och i 15 ändringar anser jag Kihlman ha brutit mot sina redigeringsprinciper.

3.1.1 Substantivböjning

I Beckmans grammatika (1905 s. 22) diskuteras bestämd form pluralis på *-ne*:

En något gammaldags klang har numera den af några i skrift använda formen *-ne*, t.ex. lärarne. De som använda denna ändelse, plåga lägga den till pluraler på *-ar* af namn på män. Då emellertid denna skillnad icke iakttagas af någon i tal, kan man vinna en önsklig förenkling genom att uppgifva den äfven i skrift.

Även Cederschiöld (1928 s. 75) tar upp formen. Han menar att formen visserligen är "gammal och ärevärdig", men att riksspråket har gjort rätt som har utdömt den. Kihlman har förmodligen upplevt *-ne*-formen som föråldrad och ändrat den till normalformen *-na* på fem ställen.⁷⁵ Ändringarna är normenliga, men bryter förmodligen mot Kihlmans huvudprincip att inte göra ändringar där originalet kan anses vara ett starkare uttryck för en historisk egenart (princip 1).

Ingen av de ändringar i fråga om sammansatta ord som Kihlman har gjort i *Lille Karl* baserar sig direkt på *Finlandssvenska* (Bergroth 1917 s. 91–96). I ett fall har Kihlman lagt till ett *-s-* i ordfogen; Tavaststjernas sammansättning *silverpapperstass* har ändrats till *silverpappersstass*.⁷⁶ Varken SAOB eller SAOL tar upp sammansättningen. Däremot följer tillägget regeln om att binde-*s* vanligen läggs i fogen mellan förled och efterled när förleden själv är ett sammansatt ord (se t.ex. Wessén 1948 s. 58). Ändringen är alltså normenlig.

Också ett exempel på det motsatta, sammansättningar där *s-*et i fogen har strukits, finns i redigeringen av *Lille Karl: statstorparns* har ändrats till

⁷⁵ LK 8.6.4, 8.15.3, 10.6.2, 11.11.1, 11.22.3. Varken Tavaststjerna eller Kihlman har förmått vara helt konsekventa i fråga om dessa former. Tavaststjerna har t.ex. två gånger använt formen *drängarna* (LK 8.13.1, 8.21.2), medan Kihlman på ett ställe har låtit bli att ändra *föräldrarnes* till *föräldrarnas* (LK 11.22.2).

⁷⁶ LK 3.1.3.

statorparns.⁷⁷ Denna ändring stämmer överens med SAOL (1923), som ger formen *statorpare*.⁷⁸ Ändringen är alltså normenlig.

I *Lille Karl* finns fyra fall där Kihlman har strukit bindevokalen i ord-fogen: *röfvarehänder*, *stugugolfvet* (x 2), *uppfostrarensynpunkt*.⁷⁹ SAOL (1923) har uppslagsordet *rövarhänder* och ändringen kan alltså anses vara normenlig.⁸⁰ SAOL (1923) ger sammansättningen *stuggolv*. Ändringen är alltså normenlig. (Sammansättningar på *stugu-* förekommer dock både i SAOL och SAOB.) I SAOB (*kall*, tryckt 1935) hittar jag sammansättningen *uppfostar(e)kall* både med och utan *e* i ordfogen. (Sammansättningar på *uppfostar(e)-* finns inte i SAOL, däremot *uppfoststrings-*.) Ändringen *uppfostrarensynpunkt* – *uppfostarsynpunkt* är inte normenlig och bryter mot principen att inte ändra likvärdiga dubbelformer (2e).

I *Lille Karl* finns det tre exempel på att bindevokalen har lagts till av Kihlman: *tjänst(e)flickan*, *vill(o)spår* och *napp(a)taget*.⁸¹ *Nappatag* och *villospår* är båda upptagna som enda former i SAOL (1923). Dessa ändringar är alltså normenliga. SAOL ger *tjänstflicka* som huvudform och *tjänsteflicka* som så kallad även-form. Ändringen *tjänstflicka* – *tjänsteflicka* är inte normenlig. I fråga om *tjänst(e)flicka* bör det nämnas att Kihlman inte har varit konsekvent – *tjänstflicka* har fått stå oändrat i föregående stycke och en gång tidigare i samma kapitel.⁸² I fallet *tjänstflicka* – *tjänsteflicka* bryter Kihlman mot sin princip att inte ändra likvärdiga dubbelformer (2e).

I SAOB (*gymnasium*, tryckt 1929) ges åtskilliga sammansättningar med *gymnasie-* och för alla dessa sammansättningar ges den äldre formvarianten *gymnasii-* som verkar ha slutat användas i mitten eller slutet av 1800-talet. Kihlman har moderniserat Tavaststjernas text genom att ändra *gymnasii-* staden till *gymnasiestaden* i två fall.⁸³ Eftersom *gymnasie-* återspeglar 1920-talets språk anser jag ändringen vara normenlig. Man kan dock anse att Kihlman här bryter mot princip 1 (historisk egenart).

Dahlia böjs enligt SAOL (åttonde upplagan 1923) i pluralis *dahlior* och även i SAOB (*dahlia*, tryckt 1906) ges *-or* som böjningsform, även om formvarianten *-er* också anges. Kihlman har ändrat *dahlies* till *dahlior*.⁸⁴ Ändringen följer SAOL och kan därför anses vara normenlig.

⁷⁷ LK 8.6.4.

⁷⁸ Östergren (*stat*, häfte 85, 1945): "Den vanligaste ssgsformen är *stats-* [...] I 'statar'- betydelsen är formen *stat-* den enda".

⁷⁹ LK 7.10.3, 8.21.3, 8.23.1, 10.31.5.

⁸⁰ SAOB (*röfvare*, red. avslutad 1962) ger dock exempel på *röfvarehand* vid sidan av *rövarhand*.

⁸¹ LK 4.20.3, 7.14.2, 11.9.1.

⁸² LK 4.19.1, 4.9.1.

⁸³ LK 15.5.2, 15.5.5.

⁸⁴ LK 6.22.2.

Jag har ovan noterat att Kihlman har ändrat *en konfekt* till *en bit konfekt*, enligt Bergroths instruktioner. Bergroth tar inte upp kollektivet *russinstjälk*, men det gör däremot Berg (1899 s. 193). Han ger inte instruktioner vad det normala uttryckssättet hade varit, men har kanske hjälpt Kihlman att inse att *russinstjälk* använt på detta kollektiva sätt inte är rikssvenskt. Ändringen i exempel 21 är normenlig.

Ex. 21.

Skidspåren, som ledde hem därifrån, voro garnerade med bortkastad russinstjälk och karamellpapper [LK 4.12.3]	Skidspåren, som ledde hem därifrån, voro garnerade med bortkastade russinstjälkar och karamellpapper [LK 4.12.3M]
--	--

Någon/något slags är i dag en klassisk språkvårdsfråga, dock inte en särfinländsk sådan. Därför har inte heller Bergroth tagit upp uttrycket. Enligt Linder (1886 s. 92–93) bör "bestämningsordet lämpa sig efter hufvudordet: det bör heta *ett slags rock*". Wellander (1939 s. 771) skriver att uttrycket förekommer i talspråk och slarvigt skriftspråk. I vårdat skriftspråk heter det, anser han, *något slags*. Kihlman har ändrat *någon slags tjusning* till *något slags tjusning*.⁸⁵ Ändringen torde vara motiverad enligt den dåtida normen. Eftersom Kihlman själv ger *någotslags/någonslags* som exempel på likvärdiga dubbelformer när han redogör för sina principer (2e) anser jag att han här bryter mot sina egna principer.

I följande exempel har Tavaststjerna använt sig av possessivt pronomen, vilket Kihlman har ändrat till bestämd form. Ändringen är inte normenlig. Enligt mitt förmenande påverkas stilen av Kihlmans ingrepp, varför jag anser honom i detta fall ha brutit mot sin princip att undvika egenmäktiga stilistiska ändringar (2a).

Ex. 22.

Denna visshet gjorde honom nedslagen och tung till sinnes, ty han kunde aldrig gifva uttryck åt sina ljuftva, stora sorger i hans ljuftva, stora ensamhet. [LK 13.11.3]	Denna visshet gjorde honom nedslagen och tung till sinnes, ty han kunde aldrig giva uttryck åt de ljuftva, stora sorgerna i hans ljuftva, stora ensamhet. [LK 13.11.3M]
--	--

3.1.2 Adjektivböjning

Kihlman har ändrat *fallne kämpar* till *fallna kämpar*. Enligt Beckman (1905

⁸⁵ LK 13.20.2.

s. 39) används adjektivformer på *-e* endast i skriftspråket i högre stil framför ord med naturligt maskulint genus. I meningen i *Lille Karl* förmodar jag att Tavaststjerna ville ge ett intryck av den stormaktstida 1600-talsstämning som Karl och hans vänner hade försatt sig i. I den stämningen passar *fallne kämpar* in. Ändringen är inte normenlig men påverkar stilnivån. Här bryter Kihlman mot sin huvudprincip att ändra bara där originalet inte ger uttryck för en starkare personlig eller historisk egenart (1).

Ex. 23.

Den förolämpade, redan döde Gustaf Adolf, reste sig ånyo med ett föraktfullt leende på läpparna bland sina fallne kämpar [LK 11.16.2]	Den förolämpade, redan döde Gustaf Adolf, reste sig ånyo med ett föraktfullt leende på läpparna bland sina fallna kämpar [LK 11.16.2M]
--	---

3.1.3 Pronomenböjning

Tavaststjernas språkbruk har tydligen varit vacklande i fråga om genus för ordet *blod*. Båda förekommer nämligen i *Lille Karl*.⁸⁶ Kihlman har ändrat *ingen blod* till *intet blod*. I SAOL (1923) ges neutrumformen som huvudform, och utrumformen (reale maskulinum) som biform.⁸⁷ Ändringen kan alltså inte anses vara normenlig, även om den förenhetligar Tavaststjernas språkbruk.

Tavaststjerna har använt fel genus när han skriver *endera ögonblicket*, vilket Kihlman har ändrat till *etdera ögonblicket*. Ändringen är normenlig.⁸⁸

3.1.4 Verbböjning

I exempel 24 har Kihlman ändrat konjunktiven *vore* till preteritum *var*. Enligt SAG (4 s. 273) väljs av stilistiska skäl ogärna konjunktiv av ett starkt verb i den ena satsen och preteritum av ett starkt verb i den andra satsen. Ändringen är alltså normenlig, men kan sägas påverka stilnivån i någon mån (princip 2a).

⁸⁶ *blodet*: LK 7.18.1, 7.21.1, *ingen blod*: LK 7.26.3.

⁸⁷ Solstrand-Pipping (1988a s. 63–64) diskuterar *bloden/blodet* rätt ingående: ”Sammanfattningsvis kan förmodas att Runebergs ymniga bruk av reale representerade ett redan under 1800-talets förra hälft något föråldrat bruk av genus hos blod och att detta genusbruk enligt SAOBs bedömning levde kvar som en arkaism i Finland ännu under 1900-talets början.”

⁸⁸ LK 7.21.3.

Ex. 24.

Det gällde bara att hålla balansen, ty föll han här vore det ute med honom. [LK 14.20.8]	Det gällde bara att hålla balansen, ty föll han här var det ute med honom. [LK 14.20.8M]
---	---

3.1.5 Adverbböjning

Berg (1899 s. 203) har noterat ett annat sätt att ange tid i finlandssvenskan än i rikssvenskan:

Särskildt äro att märka tidsbestämningarna, där finsk-svenskan och högsvenskan skilja sig märkbart åt. I berättande framställning kan man inte i hsv nyttja till dömes i vår och i våras, utan skriver i stället på våren och våren förut, se B. 23 och B. 90 [Barndomsvänner s. 23 och 90, första upplagan], där T[avaststjerna] har dessa konstruktioner. På samma sätt måste ”det blef tidigt vinter i år” (Karl 135) [Lille Karl] bytas ut mot: det året, i går (Karl 137) mot: dagen förut, i natt (Karl 152) mot: på natten, ”planera afresan till i morgon bitti[”] (till tidigt dagen därpå; Karl 160), i kväll (Karl 47) mot på kvällen m.fl. I alla dessa fall har T. (och finländskan) samma uttrycksätt, som skulle nyttjas i hsv vid direkt anföring och verbet i nu- eller framtids-tempus.

Trots att Kihlman (1924 s. XVIII) har läst Bergs artikel har han inte följt Bergs alternativ när han ändrade tidsadverbialen i exempel 25 och 26.⁸⁹ Eftersom Berg ansåg Tavaststjernas formuleringar vara sådana som inte skulle förekomma i rikssvenskan och Kihlman har ändrat dem på ett språkriktigt sätt, anser jag ändringarna vara normenliga. Det är naturligtvis en fråga om nyans och smak om ändringen kan anses ändra stilnivån, men jag anser att stilnivån inte ändrats avsevärt av Kihlmans ingrepp.⁹⁰

⁸⁹ Här ska man dock minnas att Berg inte har skrivit sin artikel med avsikt att föreslå förändringar i Tavaststjernas texter, utan har haft som avsikt att skapa en bild av hans språk och därigenom den samtida finlandssvenskan.

⁹⁰ I de övriga exemplen som Berg ger har Kihlman inte gjort några ändringar: *I går* hade den ännu bägnat under dem, så snart några fler skockat sig [LK 12.9.3] Underliga drömmar hade han haft *i natt*. [LK 14.1.1] Karls största nöje var sedan att göra rum för sin packning i Valkola-Mattis släde och att planera afresan med Matti själf till *i morgon bitti* före soluppgången. [LK 15.1.7].

Ex. 25.

Han lät det därför hvila för i kväll och inväntade morgondagen. [LK 4.5.9]	Han lät det därför vila för den kvällen och inväntade morgondagen. [LK 4.5.9M]
---	---

Ex. 26.

När det blef tidig vinter i år , och sjön frös till långt före jul [LK 12.1.1]	När det blev tidig vinter ett år , och sjön frös till långt före jul [LK 12.1.1M]
---	--

En motsvarande ändring (*i dag till numera*) finns noterad i avsnitt 3.2.5.

Kihlman har ändrat Tavaststjernas *alltemellan* till *alltemellanåt* (exempel 27). I SAOL (1923) ges bara *alltemellanåt*, inte *alltemellan*. I SAOB (allt. tryckt 1898) förekommer däremot båda formerna. Utgående från det anser jag inte ändringen vara normenlig, och att den bryter mot principen att inte ändra likvärdiga dubbelformer (2e).

Ex. 27.

I det ovissa återskenet på snödrifvan från lampan i matsalen syntes tre, säger tre, mörka kroppar röra sig i kretsar, taga sällsamma skutt omkring något föremål och alltemellan lyfta upp hufvudena för att lyssna. [LK 11.30.2]	I det ovissa återskenet på snödrifvan från lampan i matsalen syntes tre, säger tre, mörka kroppar röra sig i kretsar, taga sällsamma skutt omkring något föremål och alltemellanåt lyfta upp huvudena för att lyssna. [LK 11.30.2M]
--	--

Kihlman har ändrat *Där stå de alldeles still och hålla krigsråd* till *Där stå de alldeles stilla*.⁹¹ Denna ändring påverkar rytmen – alltså stilnivån – i texten och bryter sålunda mot principen att undvika egenmäktiga stilistiska retuscheringar (2a). Dessutom är ändringen inte normenlig.

3.2 Lexikala ändringar

I *Lille Karl* har Kihlman gjort sammanlagt 47 lexikala ändringar som inte baserar sig på Bergroths *Finlandssvenska*. 2 gäller substantiv, 5 adjektiv, 4 pronomen, 20 verb och verbfraser, 9 adverb och 7 prepositioner. Närmare hälften, 21 st., bryter mot normen och i 13 fall har Kihlman brutit mot sina redigeringsprinciper.

⁹¹ LK 11.40.3.

3.2.1 Substantiv

Berg (1899 s. 203) tar upp verbfrasen *åka in* och *inåknningen* som han har excerperat ur *Lille Karl*. Han ger 'falla i vattnet, gå ner sig på isen' som riksspråklig motsvarighet.⁹² Kihlman har ändrat *inåknningen* till *nedåknningen*.⁹³ Jag hittar inga belägg på att *nedåkning* skulle vara mer rikssvenskt än *inåkning* och anser därför ändringen inte vara normenlig.

Jag tar upp *falla in* och *åkte in* i avsnitt 3.2.4.

Berg (1899 s. 197) tar upp Tavaststjernas ord *återslag*, som Berg har excerperat ur *Lille Karl*. Han verkar anse att ordet är en tillfällig bildning som motsvaras av *bakslag*. Kihlman har gjort ändringen *återslag* till *bakslag*.⁹⁴ Ändringen är normenlig.

3.2.2 Adjektiv

Exempel 28 har jag kategoriserat under adjektiv eftersom *bakfram* i sin normala användning visserligen är ett adverb, men i det här fallet har använts av Tavaststjerna som ett adjektiv. Berg (1899 s. 204–205) beskriver bruket av *bakfram* i nedanstående exempel ur *Lille Karl* som ett adverb i adjektivfunktion "mot vanligt språkbruk". Kihlman har ändrat *bakfram* till adjektivet *bakvänt*. Ändringen är normenlig.

Ex. 28.

och fast lille Karl [...] gjorde det på ett ganska bakfram sätt i det hela taget [LK 13.9.1]	och fast lille Karl [...] gjorde det på ett ganska bakvänt sätt på det hela taget [LK 13.9.1M]
---	---

Kihlman har ändrat *hårdnackad* till *styvnackad* i två meningar,⁹⁵ ändringar som inte kan anses vara normenliga eftersom SAOL (1923) har båda uppslagsorden. Här bryter Kihlman mot princip 2e (likvärdiga dubbelformer).

Det är svårt att se någon orsak till att Kihlman i exempel 29 har bytt plats för *vred över* och *ond på*. Östergren (*ond* band IV, 1934; *vred* häfte 118, 1968) uppger, att *ond* inte används i vardagligt språk och att *vred* uttrycker en starkare känsla än *ond*, vilket gör att Tavaststjernas fördelning av

⁹² Freudenthal (1901 s. 50) tar upp motsvarande konstruktioner; för *inskrinning* ger han definitionen "Inplumsning vid skridskoåkning", vid *åka in* hänvisar han till *tjöra in* "Köra ned (på svag is)".

⁹³ LK 15.52.3.

⁹⁴ LK 10.41.6.

⁹⁵ LK 10.39.1, 10.40.1.

tredjedelarna kan förefalla ologisk. Eftersom ordvalet i första upplagan ändå inte kan anses vara inkorrekt räknar jag ändringarna som icke-normenliga. Eventuellt kan Kihlman ha velat få till stånd en accelererande känsla i texten, vilket i så fall innebär en medveten stilistisk ändring. I så fall bryter han mot princip 2a (egenmäktiga stilistiska retuscheringar har undvikits).

Ex. 29.

Lille Karl kände att han låtit sig förledas till en dumhet och rodnade harmsen en blygselrodnad, till en tredjedel vred öfver sig själf , till två tredjedelar ond på de gamlas öfversitteri. [LK 4.16.7]	Lille Karl kände att han låtit sig förledas till en dumhet och rodnade harmsen en blygselrodnad, till en tredjedel ond på sig själv , till två tredjedelar vred över de gamlas översitteri. [LK 4.16.7M]
---	--

3.2.3 Pronomen

Syftningen i exempel 30 och 31 är oklar i första upplagan. Kihlmans ändringar gör syftningen klar och ändringarna är därför normenliga. Samtidigt strider de ändå mot Kihlmans princip att inte ändra syftningsfel (princip 3i).

Ex. 30.

Och det tvingade pappa dem till bara genom att visa sig på trappan, där solen blänkte i hans flintskalle och genom några få ord, uttalade med sin rent ofattliga myndighet och bestämdhet. [LK 2.57.3]	Och det tvingade pappa dem till bara genom att visa sig på trappan, där solen blänkte i hans flintskalle och genom några få ord, uttalade med hans rent ofattliga myndighet och bestämdhet. [LK 2.57.3M]
---	---

Ex. 31.

Nästa sekund hörde han Mattis röst och kände en hand, som ruskade sig i pälskragen [LK 15.42.1]	Nästa sekund hörde han Mattis röst och kände en hand, som ruskade honon i pälskragen [LK 15.42.1M]
--	---

I Berg (1899 s. 203) kan man läsa att *ingen* i rikssvenskan alltid står före verbet och att det, om det står efter verbet, ersätts med *icke någon* (utom i adverbial som inte styrs av verbet). I det följande har Tavaststjerna använt *inte någon* framför verbet, vilket Kihlman har ändrat till *ingen*. Ändringen är normenlig.

Ex. 32.

»Och vore det kanske inte bättre om inte någon fick veta af alltihop?» [LK 15.98.1]	– Och vore det kanske inte bättre om ingen fick veta av alltihop? [LK 15.98.1]
--	---

I exempel 33 har Kihlman ändrat *den* till *och*. *Den* kan analyseras som en subjunktion som inleder relativ bisats, som subjekt i en huvudsats eller som en dislokation. Ser man *den* som subjekt är ordföljden i den ursprungliga versionen inte korrekt (borde vara *den ökades idkeligen*) och ändringen alltså normenlig. Analyserar man det som en dislokation är ordföljden likaså oriktig, varför Kihlmans ändring är normenlig. Om man slutligen ser *den* som en subjunktion kan man också se Kihlmans ändring som normenlig, eftersom Beckman (1905 s. 78–79) anser *den* i betydelsen 'som' vara "mer eller mindre" föråldrat. Oberoende av hur man analyserar anser jag alltså ändringen vara normenlig.

Ex. 33.

Mössan blåste af honom, han kände det kallt och friskt öfver sina bultande tinningar... men farten... den ohyggliga farten, som betog honom andedräkten ... den idkeligen ökades [LK 14.26.1]	Mössan blåste av honom, han kände det kallt och friskt över sina bultande tinningar... men farten... den ohyggliga farten, som betog honom andedräkten ... och ideligen ökades [LK 14.26.1M]
--	---

3.2.4 Verb och verbfraser

Tavaststjerna har använt sig av både verbet *bågna* och verbet *bugna* i *Lille Karl*.⁹⁶ Ingendera formen är en finlandism eller en provinsialism; i SAOL (1923) upptas *bågna* som huvudform och *bugna* som biform. Berg (1899 s. 192) skriver: "En på samma sida förefintlig uttalsdublett är *bågna* – *bugna* (Karl 137); Lundells ordlista upptar bägge vokalisationerna som svenskt riksspråk." von Willebrandt (1899 s. 208) kommenterar det ovanstående med att skriva: "Af riksspråkets båda ordformer *bågna* – *bugna*, använda av T. [Tavaststjerna] på samma sida, förekommer mig veterligen blott den förra i vårt talspråk, och har därvid, ehuru med orätt, en viss anstrykning av slang."

När Kihlman har ändrat *bugna* till *bågna*⁹⁷ har han förmodligen velat göra texten konsekvent och dessutom troligen valt det ord som var det normala i

⁹⁶ *bågna*: LK 12.9.3, 15.59.1, *bugna*: LK 12.9.5.

⁹⁷ LK 12.9.5.

(finlands)svenskan. Ändringen kan ändå inte kallas normativ, eftersom båda formerna förekommer i SAOL.

Berg (1899 s. 203) har noterat verbfraserna *fallit in på isen*, och *åkt in med släde och allt*. Som riksspråkliga motsvarigheter ger Berg 'falla i vattnet, gå ner sig på isen'. Det senare exemplet är excerperat ur *Lille Karl*, men har inte ändrats av Kihlman.⁹⁸ Kihlman har däremot ändrat två motsvarande formuleringar. Ändringen i exempel 34 (*falla i vattnet*) anser jag vara normenlig, men ändringen i exempel 35 (*åkte ned*) är inte mer korrekt än Tavaststjernas formulering (*åkte in*). Den följer inte Bergs förslag och varken SAOL eller SAOB bekräftar att *åka ned* kan användas i denna specifika bemärkelse utan närmare bestämmingar. Ändringen är alltså inte normenlig. Se även *inåkning* i avsnitt 3.2.1.

Ex. 34.

Det hade han rätt i, det tjänade ingenting till att falla in och bli genomvåt. [LK 15.52.2]	Det hade han rätt i, det tjänade ingenting till att falla i vattnet och bli genomvåt. [LK 15.52.2M]
--	--

Ex. 35.

Det kunde vara en timme, sedan de åkte in , och en half, sedan Matti lämnade släden. [LK 15.83.1]	Det kunde vara en timme, sedan de åkte ned , och en halv, sedan Matti lämnade släden. [LK 15.83.1M]
--	--

Tavaststjerna har använt verbet *prassla* om fimmelstänger, dvs. skaklar. Skaklar prasslar knappast, sannolikare är att de rasslar. Detta ansåg troligen också Kihlman, när han bytte ut *prasslade* mot *rasslade*.⁹⁹ Jag anser ändringen vara normenlig.

Bland verbfraserna i mitt material finns det en del verb bestående av huvudord med bestämmingar. *Sätta till rätta* har av Kihlman två gånger ändrats till *jämka/maka till rätta*.¹⁰⁰ I SAOB tas uttrycket *ställa/sätta/hjälpa till rätta* upp under substantivet *rätta* (red. avslutad 1962). Däremot nämns inte *jämka/maka till rätta*. I Östergren (artikel *tillrättaställa*, band 8, tryckt 1964) tas bara *ställa tillrätta* upp. *Sätta till rätta* verkar vara en ovanlig form, men eftersom *jämka/maka till rätta* verkar vara ännu ovanligare, anser jag Kihlmans ingrepp inte vara normenligt. Jag anser att Kihlman här bryter mot principen att inte ändra likvärdiga dubbelformer (2e).

⁹⁸ LK 15.50.5. Kihlman har därtill låtit ett motsvarande ställe där Tavaststjerna har använt *plumsa in* stå oändrat: Går du och *plumsa in*, och kommer du drunknad hem, så får du stryk. [LK 12.4.6].

⁹⁹ LK 15.80.6.

¹⁰⁰ LK 3.10.1, 4.9.1.

Tavaststjerna har använt *bereda sig* intransitivt (jämför *förbereda sig*), vilket Kihlman har ändrat till *göra sig redo*. Uppenbarligen var användningen mycket ovanlig eller föråldrad¹⁰¹ och det förvånar inte att Kihlman har reagerat på formuleringen. Ändringen är normenlig (även om kanske *förberedde sig* hade inneburit en mindre ändring än *gjorde sig redo*).

Ex. 36.

Lille Karl kallsveptades, tog skalperkniven ur munnen och beredde sig . [LK 3.15.1]	Lille Karl kallsveptades, tog skalperkniven ur munnen och gjorde sig redo . [LK 3.15.1M]
--	---

Tavaststjerna har i *Lille Karl* använt sig av verbfrasen *sväfvå på ett hår*, vilket verkar vara en sammanblandning av uttrycken *hänga på ett hår* och *sväva i fara*. Kihlman har valt frasen *hänga på ett hår* som ersättning.¹⁰² Ändringen är normenlig.

Tavaststjerna har valt ett förmodligen tillfälligt uttryckssätt när han använder sig av frasen *draga ut nöjet*, jämförbar med *draga ut på tiden*. Kihlmans formulering *tänja ut nöjet* verkar vara lika tillfällig och ändringen kan därför inte anses vara normenlig.¹⁰³

Kihlman har ändrat Tavaststjernas *giva sig själft* till *giva sig av sig självt*.¹⁰⁴ I SAOB finns exempel på båda formuleringarna (*giva*, tryckt 1928.) Ändringen är alltså inte normenlig och bryter mot princip 2e (likvärdiga dubbelformer).

Tavaststjerna har oidiomatiskt formulerat sig *sätta in i björkskogen*, vilket Kihlman har ändrat till den gängse frasen *sätta av in i björkskogen*.¹⁰⁵ Kihlmans ändring är normenlig.

Erik Kihlman har ändrat den oidiomatiska formuleringen *ögonen föllo till till en idiomatisk sådan, ögonen föllo igen*.¹⁰⁶ Ändringen är normenlig.

I SAOB (*skrika*, red. avslutad 1973) finns partikelförbindelsen *skrika till*. Inget av exemplen som ges har, i motsats till Tavaststjernas formulering (ex. 37), emellertid konstruerats med objekt. Däremot kan *skrika ut* enligt SAOB (samma artikel) konstrueras med objekt. Ändringen är alltså normenlig.

¹⁰¹ SAOB (*bereda*, tryckt 1903) ger ett ex. på motsvarande användning, ur Dalins Then svenska Argus (1733, 1754).

¹⁰² LK 3.17.1.

¹⁰³ LK 4.4.5.

¹⁰⁴ LK 3.7.7.

¹⁰⁵ LK 7.16.3.

¹⁰⁶ LK 14.28.2.

Ex. 37.

Lille Karl har fått sin obesvärade uppsyn igen, skriker till signalen med half röst, när ballast-tåget skall gå, och Mikko vågar icke mera misstänka att man ropar efter Karl. [LK 5.15.1]	Lille Karl har fått sin obesvärade uppsyn igen, skriker ut signalen med halv röst, när ballasttåget skall gå, och Mikko vågar icke mera misstänka att man ropar efter Karl. [LK 5.15.1M]
---	---

I exempel 38 har Kihlman ändrat partikelförbindelsen *rifver lös* till *river löst*. *Riva lös* finns i SAOB (*riva*, red. avslutad år 1958), bland annat med exempel från Strindberg (1899) och Lagerlöf (1908). Formen *lös* är korrekt och ändringen alltså icke-normenlig. Se även avsnitt 3.4.2.

Ex. 38.

Lille Karl vet icke hvarifrån han fått sina krafter, men i ett nu är han ur diket och framme vid gårdesgården, rifver lös ur den en stör till vapen åt sig och spejar, med stören i högsta hugg, efter sina fiender. [LK 11.37.1]	Lille Karl vet icke varifrån han fått sina krafter, men i ett nu är han ur diket och framme vid gårdesgården, river löst _ en stör till vapen åt sig och spejar, med stören i högsta hugg, efter sina fiender. [LK 11.37.1M]
--	---

Kontexten för meningen i exempel 39 är att lille Karl av hänsyn till sin mors svåra sjukdom studerade flitigt för att göra sin mor belåten. Karls far misstänkte dock att Karl inte länge skulle orka vara flitig och han bara väntade på när Karl skulle bli sitt vanliga busiga jag igen. Men lille Karl "höll i sig" och visade sina allra bästa egenskaper. I artikeln *hålla* (tryckt 1932) i SAOB finns uttrycket *hålla i sig*. I sin konkreta bemärkelse har ordet bruklighetsbeteckningen "numera nästan bl. i Finl.", men i betydelsen 'framhärda (i ngt), stå fast vid en mening l. ståndpunkt o.d.; hålla på sin mening l. rätt; stå på sig; envisas' finns ingen sådan begränsning av bruket. Exempelen verkar inte heller ha någon anknytning till Finland. Det tidigaste exemplet är från 1832, det senaste från 1914. Ändringen är inte normenlig.

Ex. 39.

Men lille Karl höll i sig . [LK 9.4.1]	Men lille Karl höll sig tappert . [LK 9.4.1M]
---	--

Kihlman har ändrat *blef ur lynne* till *råkade ur humör*.¹⁰⁷ I SAOB (*lynne*, tryckt 1942) finns belägg på uttrycket *vara ur lynne*. Ändringen är inte

¹⁰⁷ LK 4.1.5.

normenlig.

Tavaststjerna har formulerat sig *finnas att upptäcka*, vilket Kihlman har ändrat till *stå att upptäcka*. Östergren (sjunde bandet, 1953) ger uttrycket *stå att 'kunna, vara möjligt att'* med exemplen "Men vad stod att göra?" och "Den skadades liv stod ej att rädda." Några belägg på *finnas att upptäcka* har jag inte hittat. Jag anser på dessa grunder Kihlmans ändring vara normenlig.

Ex. 40.

men icke ett lefvande väsen fanns att upptäcka så långt ögat bar i natt-dunklet. [LK 11.23.1]	men icke ett levande väsen stod att upptäcka så långt ögat bar i natt-dunklet. [LK 11.23.1M]
--	---

I följande exempel har Kihlman troligen tyckt att Tavaststjernas formulering är klumpig och därför gjort sin ändring. Något direkt språkfel finns det dock inte i första upplagens formulering, varför ändringen inte är normenlig.

Ex. 41.

De kommo hem ungefär samtidigt som de skulle gjort, ifall de tagit den längre omvägen längs landsvägen . [LK 15.93.1]	De kommo hem ungefär samtidigt som de skulle gjort, ifall de kört kroken längs landsvägen . [LK 15.93.1M]
--	--

SAOB (*råda*, red. avslutad 1961) nämner uttrycket *rå med sig själv*, men det rör sig om ett gammalt uttryck. Exemplet som ges är från 1639. *Rå på sig själv* förekommer också, men det har bruklighetsbeteckningen "numera föga brukligt". SAOL (1923) ger fraserna *rå sig själv* och *rå med 'orka med'*. Kihlman har ändrat *rå med sig själf* till *styra sig själv*, men inget säger att Tavaststjerna inte använde *rå med* i betydelsen 'orka med', dvs. korrekt. Därför anser jag att ändringen inte är normenlig.

Ex. 42.

Det behövdes bara att han tyckte sig aldrig så litet förbisedd och förfördelad, förrän det verkligen gjorde honom så ondt, att han icke längre kunde rå med sig själf . [LK 13.10.5]	Det behövdes bara att han tyckte sig aldrig så litet förbisedd och förfördelad, förrän det verkligen gjorde honom så ont, att han icke längre kunde styra sig själf . [LK 13.10.5M]
---	--

Kihlman har ändrat Tavaststjernas formulering *ingen föll på tanken* till

ingen föll på den tanken.¹⁰⁸ I SAOB (*falla*, tryckt 1921) finns uttrycket, med den bestämda artikeln. Därför anser jag ändringen vara normenlig.

Kihlman har ändrat Tavaststjernas *bröt sönder en löst sittande stolkarm till bröt löst en söndrig stolkarm*.¹⁰⁹ *Bryta sönder* är en korrekt verbfras och ändringen är alltså inte normenlig.

3.2.5 Adverb

I SAOB (så, red. avslutad 2001) hittar jag ett exempel med uttrycket *så mycket som helst*. Exemplet har förmodligen ingen anknytning till Finland. Kihlman har ändrat *så mycket som helst* till *hur mycket som helst* och *så lång väg som helst* till *hur lång väg som helst*.¹¹⁰ Ändringarna är inte normenliga och bryter mot principen om likvärdiga dubbelformer (2e).

Kihlman har ändrat *hellre tvärtom till snarare tvärtom*.¹¹¹ SAOB (*heller*, tryckt 1930) tar upp *hellre* i uttryck "som innebära ett upphävande av l. en motsats till ett annat: snarare". Detta motsvarar Tavaststjernas användning av ordet. Enligt SAOB är ordet i denna bemärkelse nästan bara norrländskt och finländskt. Kihlmans ändring är normenlig.

Kihlman har ändrat *långt ifrån till fjärran ifrån*.¹¹² *Långtifrån* finns i SAOL (1923) med tillägget "särskrivs även". Ändringen är inte normenlig och bryter mot princip 2e om likvärdiga dubbelformer.

I följande mening betyder *knappast* 'nästan inte'. Cederschiöld (1928 s. 93) skriver om det motsvarande *knapp* att det inte kan förenas med ord som har negerande betydelse, t.ex. *utan*. Cederschiöld ger exemplet: "Knapp utan att veta om det" och rekommenderar att *knapp* ändras till *nästan*. Det här är fullt jämförbart med Kihlmans ändring av *knappast* till *nästan*. Ändringen är normenlig.

Ex. 43.

fast stöten kunnat stäcka hvarje högre flykt var han så i farten, att han flög vidare med benen i marken utan att knappast märka det [LK 6.15.2]	fast stöten kunnat stäcka varje högre flykt var han så i farten, att han flög vidare med benen i marken nästan utan att märka det [LK 6.15.2M]
--	--

¹⁰⁸ LK 12.8.4.

¹⁰⁹ LK 11.13.3.

¹¹⁰ LK 2.51.1, 6.3.4.

¹¹¹ LK 15.31.2.

¹¹² LK 5.6.4.

Tavaststjernas formulering i exempel 44 är oidiomatisk, vilket hade kunnat lösas med att stryka *närmare*, eller i stället som Kihlman ändra *i hop* till *tillsammans*. Ändringen är normenlig.

Ex. 44.

Barnen trängde sig rysande närmare i hop och ville icke släppa hvarandras händer [LK 9.18.4]	Barnen trängde sig rysande närmare tillsammans och ville icke släppa varandras händer [LK 9.18.4M]
---	---

Kihlmans ändring *tvärt igenom – tvärsigenom* är inte normenlig. Båda formerna får stöd av SAOL (1923). Ändringen bryter mot princip 2e (likvärdiga dubbelformer).

Ex. 45.

Sundet var ganska grundt på den ena sidan, så att man tvärt igenom isen såg den hvita sandbotten djupt under sig. [LK 12.11.3]	Sundet var ganska grunt på den ena sidan, så att man tvärsigenom isen såg den vita sandbotten djupt under sig. [LK 12.11.3M]
---	---

Berg (1899 s. 207) har hittat exempel på *efter* 'eftersom' i *Kvinnoregemente*, men det finns fyra belägg på detta också i *Lille Karl*. Kihlman har varit konsekvent, eftersom han av dessa har ändrat ett till *eftersom* men låtit bli att ändra tre.¹¹³ Ändringen är normenlig.

I avsnitt 3.1.5 har jag noterat några ändringar som Kihlman har gjort i fråga om tidsadverbial. Till samma typ kan exempel 46 hänföras, även om det formellt är fråga om en lexikal ändring och därför bör tas upp på denna plats i artikeln. Erik Kihlman har ändrat *i dag* till *numera* i exemplet. Ändringen är enligt mitt förmenande inte normenlig, även om Kihlmans formulering känns naturligare än Tavaststjernas, som dock inte formellt sett är felaktig. Jag anser att Kihlman här bryter mot princip 2a, enligt vilken stilistiska ändringar undviks.

Ex. 46.

I stället för de gyllne uniforms-knapparna med lyror, [...] hade lyceisterna i dag inga yttre tecken alls på sin värdighet. [LK 15.8.5]	I stället för de gyllne uniforms-knapparna med lyror, [...] hade lyceisterna numera inga yttre tecken alls på sin värdighet. [LK 15.8.5M]
--	--

¹¹³ Ändrat: LK 15.18.2, oändrat: LK 2.65.1, 8.12.1, 9.13.3.

3.2.6 Prepositioner

Kihlman har i *Lille Karl* gjort sju ändringar som gäller prepositioner, men som inte baserar sig på Bergroth.

Berg (1899 s. 202) tar upp prepositionsuttrycket *stolt åt*, som motsvaras av *stolt över* i rikssvenskan. Kihlman har ändrat Tavaststjernas *stolt åt* till *stolt över*.¹¹⁴ Ändringen är normenlig.

Ett motsvarande fall är *nöjd åt*, som Kihlman har ändrat till *nöjd med*.¹¹⁵ Berg (1899 s. 202) tar upp *nöjd åt* och ger den rikssvenska motsvarigheten *nöjd över*. Enligt SAOB (*nöjd*, tryckt 1948) används prepositionsuttrycket *nöjd åt* numera bara i Finland. Det är alltså fråga om en arkaism. Ett av de tre exempel som ges i SAOB är excerperat ur *Lille Karl*. Ändringen är normenlig.

För *självförsvar* har ändrats till *till självförsvar* i ex. 47. I Östergren (band 8, 1964) finns uttrycket *rätten till självförsvar*, vilket också nämns i SAOB (artikeln *själv*). I SAOB har jag dessutom hittat två exempel med *till självförsvar* (i artikeln *slå*, red. avslutad 1978 och i artikeln *resa*, red. avslutad 1957) samt ett i *självförsvar* (*själv*, red. avslutad 1969). Däremot har jag inte hittat några belägg på *för självförsvar*, varför jag anser Kihlmans åtgärd vara normenlig.

Ex. 47.

I hans egentliga plan ingingo alls inga mord, det var som sagt endast för självförsvar han skulle utgjuta blod [LK 3.7.9]	I hans egentliga plan ingingo alls inga mord, det var som sagt endast till självförsvar han skulle utgjuta blod [LK 3.7.9M]
--	--

Mot ett villkor är ändrat till *på ett villkor*.¹¹⁶ I Dalin (1964 [1850–1855]) finns under uppslagsordet *villkor* exempel på *med villkor* och *på villkor*. I SAOB (*säteri*, red. avslutad 2002) finns ett exempel på *mot villkor* från 1856, men det verkar vara ett sällsynt undantag och därför anser jag Kihlmans ändring vara normenlig.

För *stora till* (*så barnsliga lekar*) har Kihlman ändrat till *för stora för*.¹¹⁷ I Östergren finns exemplet ”Är du för stor att befatta dig med den ringaste, då är du för liten för att vara präst” (artikeln *stor*, band 7, 1953). SAOB (*stor*, red. avslutad 1991) ger exemplet *Han har blivit för stor för att umgås med oss*. Utgående från dessa exempel anser jag ändringen vara normenlig.

¹¹⁴ LK 8.15.3.

¹¹⁵ LK 8.12.2.

¹¹⁶ LK 12.4.3.

¹¹⁷ LK 13.16.3.

Bereda sig för (ett imponerande intåg) är ändrat till *bereda sig till*.¹¹⁸ I SAOB (*bereda*, tryckt 1903) finns många exempel på *bereda sig till*, men inga på *bereda sig för*. Jag anser därför ändringen vara normenlig.

När Tavaststjerna har skrivit *använda att draga i* har Kihlman lagt till prepositionen *till*: *använda till att draga i*.¹¹⁹ I Östergren (artikeln *använda*, band 1, 1919) ges exemplet *Sina lediga stunder använde han till att vandra i skogen*. Dalin (artikeln *använda*) ger exemplet A. en penningssumma till nöjen, till byggande. Jag anser utgående från detta Kihlmans ändring vara normenlig.

3.3 Syntaktiska ändringar

Kihlman har gjort sammanlagt 18 syntaktiska ändringar som inte baserar sig på *Finlandssvenska*, varav 9 gäller placeringen av adverbial, 3 placeringen av predikat och 6 övriga syntaktiska ändringar. Över hälften av ändringarna, 9 stycken, bryter mot normen och 12 av ändringarna utgör brott mot Kihlmans principer.

3.3.1 Ordföljd: adverbial

Här har Kihlman flyttat adverbialet *i ett nu* från slutfältets adverbialplats till initialfältet. Eftersom båda placeringarna är formellt korrekta är ändringen inte normenlig utan bara stilistisk, eller ett uttryck för Kihlmans personliga preferens i formuleringen. Kanske Kihlmans ordföljd, där *i ett nu* betonas i meningens fundament, har gjort texten mer spännande och livfull. I så fall bryter dock ändringen mot princip 2a (egenmäktiga stilistiska retuscheringar har undvikits).

Ex. 48.

Han klargjorde sin vådliga situation i ett nu för sig [LK 11.31.2]	I ett nu klargjorde han sin vådliga situation för sig [LK 11.31.2M]
---	--

Kihlman har i exemplen 49 och 50 flyttat satsadverbialet (*ofta resp. förträffligt*) från slutfältet till mittfältet. Mittfältet är det naturligaste stället för satsadverbial och ändringarna gör meningarna naturligare och mer lättflytande. Ändringarna kan ändå inte anses vara normenliga.

¹¹⁸ LK 15.39.2.

¹¹⁹ LK 2.83.1.

Ex. 49.

Det hade förut händt ofta att han fått tårar i ögonen, när han tänkte på henne [LK 9.14.1]	Det hade förut ofta hänt att han fått tårar i ögonen, när han tänkte på henne [LK 9.14.1M]
---	---

Ex. 50.

Och drängarna hade i början bara smickrande ord och undfallenhet för honom, någonting som han visste förträffligt uppskatta [LK 8.13.2]	Och drängarna hade i början bara smickrande ord och undfallenhet för honom, någonting som han förträffligt visste att uppskatta [LK 8.13.2M]
--	---

I exempel 51 har Kihlman ändrat Tavaststjernas huvudsatsordföljd till bisatsordföljd. Ändringen är normenlig. (Se även 2.3.2 och 3.3.1.)

Ex. 51.

Under julferierna flammade stridslystnaden i synnerhet upp, emedan de _ hade mera ledighet och kunde oftare komma tillsammans. [LK 11.12.1]	I synnerhet under julferierna flammade stridslystnaden upp, emedan de då hade mera ledighet och oftare kunde komma tillsammans. [LK 11.12.1M]
---	--

Följande mening (ex. 52) är korrekt med både Tavaststjernas och Kihlmans ordföljd. Ändringen är inte normenlig.

Ex. 52.

och om dagarna väntade han när som helst att få se jättens ansikte höja sig borta vid horisonten [LK 2.4.3]	och om dagarna väntade han att när som helst få se jättens ansikte höja sig borta vid horisonten [LK 2.4.3M]
--	---

Detsamma gäller även exempel 53. Ändringen är inte normenlig utan stilistisk och bryter sålunda mot princip 3f (största möjliga varsamhet i fråga om ordställningen) och 2a (egenmäktiga stilistiska retuscheringar har undvikits).

Ex. 53.

Lille Karl kom det åstad med en timmes rå decemberskymning , när pappa, mamma och de äldre syskonen efter kaffet sutto i förmaket mellan matsalen och salongen, med en damborste och sin nya fällkniv, som han fått till julklapp. [LK 3.5.4]	Och med en timmes rå decemberskymning , när pappa, mamma och de äldre syskonen efter kaffet sutto i förmaket mellan matsalen och salongen kom lille Karl det åstad , med en dammborste och sin nya fällkniv, som han fått till julklapp. [LK 3.5.4M]
--	--

Ändringen i exempel 54 kan kategoriseras som syntaktisk och morfologisk. Jag väljer dock att behandla hela meningen på samma ställe, eftersom ändringarna är beroende av varandra. Kihlman har ändrat det tunga adverbialiet *för sin del ensam* till *ensam*, vilket gör att det naturligt kan placeras i mittfältet framför objektet (*Gustav Adolfs roll*). Kihlmans formulering är onekligen smidigare än Tavaststjernas, som verkar ha trasslat in sig i de många bestämningarna. Ändringen är normenlig men bryter eventuellt mot Kihlmans utsaga att han varit mycket varsam i fråga om ändringar i ordföljden (3f).

Ex. 54.

Lille Karl var den starkaste och mest företagsamma och öfvertog Gustaf Adolfs roll för sin del ensam i början. [LK 11.3.1]	Lille Karl var den starkaste och mest företagsamma och övertog ensam Gustav Adolfs roll i början. [LK 11.3.1M]
---	---

I exempel 55 har Kihlman ändrat formuleringen *såsom gammal sed i bygden var till såsom gammal sed var i bygden*. Detta uppfattar jag som ett stilistiskt ingrepp. Även om uttrycket *som sed var* är en lexikaliserad fras är den inte så fixerad att Tavaststjernas inskjutna *i bygden* bryter mot normen. Däremot anser jag Tavaststjernas formulering ha en arkaiserande klang. Detta bekräftas av Cederschiöld (1928 s. 149):

I predikostil, äldre bibeltext och kuralstil förekommer ibland det tyska maneret att sätta verbet sist i satsen, t.ex. "den tid, som komma skall"; "de som arbeta och betungade äro" o. s. v.

Cederschiöld (1928) anser visserligen att uttryckssättet är "klumpigt och osvenskt" och att lekmän bör undvika det, men eftersom det här är en stilistisk fråga ser jag Kihlmans ändring som ett stilistiskt ingrepp. Ändringen är inte normenlig och bryter mot princip 3f (varsamhet i fråga om ordföljden) och 2a (egenmäktiga stilistiska retuscheringar har undvikits).

Ex. 55.

det föll dem icke in att lämna lille Karl sin rara jakttrofé, hvilken naturligtvis skulle spikas upp öfver staldörren såsom gammal sed i bygden var. [LK 6.10.2]	det föll dem icke in att lämna lille Karl sin rara jakttrofé, vilken naturligtvis skulle spikas upp över staldörren såsom gammal sed var i bygden. [LK 6.10.2M]
---	--

Det negerande adverbialet *aldrig* i exempel 56 har av Tavaststjerna placerats ensamt i fundamentet, medan *ännu* står mellan det finita verbet och subjektet. Kihlman har flyttat båda adverbialen till fundamentet. Ändringen är normenlig.

Ex. 56.

Aldrig hade ännu lille Karl sett en höst komma så rörande skön [LK 9.2.1]	Ännu aldrig hade lille Karl sett en höst komma så _ skön [LK 9.2.1M]
--	---

3.3.2 Ordföljd: predikat

I exempel 57 följer Kihlman principen att led som hör ihop ska föras ihop.¹²⁰ Ändringen är alltså normenlig, även om den kan sägas bryta mot Kihlmans princip om största varsamhet i fråga om ordföljden (3f).

Ex. 57.

Det lyckades i ifvern så bra, att han nu fick båda hofvarna upp på isen, och Matti sprang till med ett glädjerop för att hjälpa honom. [LK 15.53.7]	Det lyckades i ivern så bra, att han nu fick båda hovarna upp på isen, och med ett glädjerop sprang Matti till för att hjälpa honom. [LK 15.53.7M]
--	---

När Kihlman ändrade *Under julferierna flammade stridslystnaden i synnerhet upp till I synnerhet under julferierna flammade stridslystnaden upp*¹²¹ har han normenligt flyttat bestämningen *i synnerhet framför under julferierna*. Resultatet är språkligt korrekt och ändringen normenlig. Ändå kan man fråga sig om han inte har brutit mot princip 3f om varsamhet i fråga om ordföljden. Se även avsnitt 3.4.3.

Orsaken till att Kihlman ändrade *Då föll Karl plötsligt ner från det öfre altartafelpartiet i släden igen till Då föll Karl plötsligt från det övre*

¹²⁰ Se t.ex. Platzack 1998 s. 140–141 och Andersson 1993 s. 138–141.

¹²¹ LK 11.12.1.

*altartafelpartiet ner i släden igen*¹²² var troligen att Kihlman ansåg syftningen bli oklar eller rentav oriktig. I ursprungstexten finns en liten risk att man tror att det övre altartafelpartiet finns i släden och inte i Karls fantasi. Därför anser jag ändringen vara normenlig. Samtidigt bryter ändå Kihlman mot sin egen princip att inte ändra syftningsfel (3i) och enligt mitt förmenande framgår det ganska klart av kontexten att altartafelpartiet finns i Karls fantasi, varför denna ändring hade kunnat undvaras.

3.3.3 Övriga syntaktiska ändringar

Följande mening är ett exempel på en konstruktion där Tavaststjerna har använt sig av två negerande uttryck med samma avsedda betydelse som om den endast haft ett negerande uttryck. Detta är ett talspråkligt drag, och med en strykning av det överflödiga *ej* har Kihlman ändrat det. Ändringen är normenlig.

Ex. 58.

Hans ifver att vara ädel och god förslappades, och det var icke aldeles utan att han ej anklagade Gud för alltsammans. [LK 9.13.2]	Hans iver att vara ädel och god förslappades, och det var icke aldeles utan att han _ anklagade Gud för alltsammans. [LK 9.13.2M]
---	--

Tavaststjerna har i följande mening använt sig av en aldeles korrekt satsmotsvarighet (*rusande hela ängen rundt*). Detta har Kihlman ändrat till preteritum (*rusade*). Ändringen påverkar stilnivån i viss mån (och bryter kanske mot princip 2a att undvika egenmäktiga stilistiska retuscheringar), men gör inte meningen språkligt korrektare. Den är alltså inte normenlig.

Ex. 59.

Det var nästan som en ordentlig slaktning, när Caro i sträckt galopp, ensam men modig, anföll den storväxte, åttadubbelt starkare fienden, hvilken inom ett ögonblick var stadd i den vildaste flykt, rusande hufvudlöst med svängande svansar och glappande ben hela ängen rundt. [LK 1.11.3]	Det var nästan som en ordentlig slaktning, när Caro i sträckt galopp, ensam men modig, anföll den storväxte, åttadubbelt starkare fienden, vilken inom ett ögonblick var stadd i den vildaste flykt, rusade huvudlöst med svängande svansar och glappande ben hela ängen runt. [LK 1.11.3M]
---	--

¹²² LK 15.15.1.

I ex. 60 har Kihlman gjort en mycket radikal ändring, som närmast kan kategoriseras som syntaktisk (förutom ändringen av *idkeligt* till *ideligt*, se avsnitt 2.2.2). I texten åker lille Karl skidor och farten blir allt hårdare när han åker utför en lång backe. Meningen är ofullständig, men det är ett stilgrepp som Kihlman inte har ändrat på. Troligen har Kihlman ändrat slutet av meningen *utan att längre röra vid det* p.g.a. oklar syftning (*fältet* i stället för *lille Karl*). Orsaken till att Kihlman flyttade *utan/ej en buske* till början av meningen är troligen att han ville undvika ytterligare syftningsfel (*utan en buske som han knappast rörde vid längre*). Ändringen är normenlig men bryter mot princip 3i (syftningsfel och bristande logik har inte ändrats).

Ex. 60.

Öfver ett idkeligt skimrande hvitt fält utan en buske och utan att längre röra vid det... [LK 14.22.3]	Ej en buske, bara ett ideligt skimrande vitt fält som han knappast rörde vid längre... [LK 14.22.3M]
--	--

Tavaststjernas mening i exempel 61 är språkligt sett helt korrekt, varför Kihlmans ändring inte är normenlig. Redigeringen påverkar stilnivån och bryter således mot princip 2a.

Ex. 61.

Han såg och såg på sin tärda, afmagrade, bleka mor, som låg utan en rörelse i bädden, och hvars mun stod öppen och hvars ögon stirrade brustna och glasartade utan uttryck upp i det tomma. [LK 9.16.7]	Han såg och såg på sin tärda, avmagrade, bleka mor, som låg utan en rörelse i bädden, med munnen öppen och ögon som stirrade brustna och glasartade utan uttryck upp i det tomma. [LK 9.16.7M]
---	--

I det följande har Kihlman ändrat Tavaststjernas passiva formulering till aktiv. Ändringen är inte normenlig och bryter mot principen att undvika egenmäktiga stilistiska retuscheringar (2a).

Ex. 62.

Om en stund lämnade de landsvägen till höger, och när de en gång kommit förbi vägskilnaden och farit in i villande skogen längs den lilla bivägen, var vägen öfver isen inslagen [LK 15.19.1]	Om en stund lämnade de landsvägen till höger, och när de en gång kommit förbi vägskälet och farit in i villande skogen längs den lilla bivägen, hade de slagit in på vägen över isen [LK 15.19.1M]
---	--

I följande mening har Tavaststjerna placerat genitivändelsen efter huvudordet i en nominalfras (*kamraternas i skolan smålek*). Detta uppfattades redan vid början av 1900-talet som skriftspråkligt (Beckman 1905 s. 33) och i ledigare språk lades genitivändelsen på det sista ordet i frasen (*konungen af Sveriges*). Beckman anser att man gör säkrast i att undvika båda alternativen. Detta har Kihlman gjort med sin omformulering. Ändringen är alltså normenlig, men bryter eventuellt mot princip 3e (få syntaktiska korrekthetsrättelser).

Ex. 63.

Och dagen därpå ledo de två helt stolta kamraternas i skolan smålek för sin tur hos flickorna [LK 13.15.10]	Och dagen därpå ledo de två helt stolta smålek av kamraterna i skolan för sin tur hos flickorna [LK 13.15.10M]
---	--

3.4 Övriga ändringar

Kihlman har gjort sammanlagt 67 övriga ändringar som inte baserar sig på Bergroth. Detta är den största kategorin i materialet, vilket till stor del beror på att jag har räknat bl.a. stavfel och övriga ortografiska ändringar hit. I kategorin finns 3 betydelsepåverkande ändringar, 12 strykningar, 4 tillägg, 33 ortografiska ändringar, 4 typografiska ändringar, 2 förkortningar, 7 ändringar av interpunktionen och två övriga ändringar. Nästan hälften av dessa ändringar, 33 stycken, bryter mot den samtida normen. I 17 fall är det fråga om principbrott.

3.4.1 Betydelsepåverkande ändringar

I *Samlade skrifter* finns tre ändringar som tyder på ouppmärksamhet från Kihlmans sida, om det inte är fråga om direkta tryckfel. Ändringarna är innehållsliga och obegripliga i sammanhanget. De är inte normenliga.

Ex. 64.

Men det skulle nog gifva sig själf sedan, ännu höll han ju inte sin skalperknif öfver den gamles skinande, fredliga och oskyldiga hufvud. [LK 3.7.7]	Men det skulle nog giva sig av sig själf sedan, ännu höll han ju inte sin skalperkniv över den gamles skinande, fredliga och skyldiga hufvud. [LK 3.7.7M]
--	---

Ex. 65.

Men pappas tankar togo en annan riktning, och han glömde både mössen och Caro. [LK 3.16.1]	Men pappas tankar togo en annan riktning, och han glömde både mössan och Caro. [LK 3.16.1M]
---	--

Ex. 66.

Månen gick fram med stora, snabba skritt lågt öfver synkretsen. [LK 15.28.2]	Månen gick fram med stora, snabba skritt långt öfver synkretsen. [LK 15.28.2M]
---	---

3.4.2 Strykningar

I följande mening har Tavaststjerna använt *fastnade* som particip på ett oidiomatiskt sätt. Detta har Kihlman löst genom att stryka *fastnade*. Ändringen är normenlig.

Ex. 67.

Rödbrusig och svettig, med mossa och torra grässtrån fastnade på ryggen och rockärmarna [LK 5.27.1]	Rödbrusig och svettig, med mossa och torra grässtrån _ på ryggen och rockärmarna [LK 5.27.1M]
--	---

Ändringen Kihlman har gjort i meningen nedan verkar omotiverad och gör texten mindre logisk, eftersom man kan tolka den ändrade meningen som att lille Karl hade nytta av att vara liten till växten men ändå tung. Ändringen är inte normenlig.

Ex. 68.

Som sagdt – lille Karl litade på sin litenhet och sin ringa tyngd, också när det gällde flygkonsten. [LK 6.3.1]	Som sagt – lille Karl litade på sin litenhet och sin _ tyngd, också när det gällde flygkonsten. [LK 6.3.1M]
--	---

Följande mening har genom Kihlmans ingrepp fått en mer skriftspråklig prägel. Ändringen påverkar stilnivån i viss grad och bryter därmed mot princip 2a och kan inte anses vara normenlig eftersom originalet är språkriktigt.

Ex. 69.

Lille Karl tänkte på försök ljuset i snögubbens hufvud, men det var ännu ej tillräckligt mörkt ute, för att han skulle sett riktigt huru bra den tog sig ut. [LK 10.16.1]	Lille Karl tänkte på försök ljuset i snögubbens huvud, men det var ännu ej tillräckligt mörkt ute, för att han skulle sett _ huru bra den tog sig ut. [LK 10.16.1M]
--	--

I följande mening är *ur den* visserligen inte nödvändigt i sammanhanget, men strykningen kan trots det inte kallas normenlig. Se även avsnitt 3.2.4.

Ex. 70.

men i ett nu är han ur diket och framme vid gärdesgården, rifver lös ur den en stör till vapen åt sig [LK 11.37.1]	men i ett nu är han ur diket och framme vid gärdesgården, river löst _ en stör till vapen åt sig [LK 11.37.1M]
--	--

I det följande anser jag Tavaststjernas formulering vara korrekt, varför ändringen inte är normenlig.

Ex. 71.

Som ett slags förklaring hvarför just han skulle besitta möjligheten att lära den konsten, ansåg han den gynnsamma omständigheten vara , att han ännu ej kunde anses för människa, utan var bara en pojke. [LK 6.2.1]	Som ett slags förklaring varför just han skulle besitta möjligheten att lära den konsten, ansåg han den gynnsamma omständigheten _, att han ännu ej kunde anses för människa, utan var bara en pojke. [LK 6.2.1M]
--	---

I meningarna nedan har Kihlman ändrat *så att* till *att*. I SAOB (*så*, red. avslutad 2001) finns ett exempel ur Selma Lagerlöfs *Jerusalem* (1901): "Luften var så frisk, så att det kan inga ord beskrifva", vilket torde motsvara Tavaststjernas användning av subjunktionen. Utgående från detta anser jag ändringarna inte vara normenliga.

Ex. 72.

Så stark och tjusande kom det yttre livets verklighet emot lille Karl [...] så att hans ömkänsliga samvete nästan helt och hållet öfverrumplades. [LK 8.10.1]	Så stark och tjusande kom det yttre livets verklighet emot lille Karl [...] _ att hans ömkänsliga samvete nästan helt och hållet öfverrumplades. [LK 8.10.1M]
--	--

Ex. 73.

»Är det så mycket du bryr dig om din stackars goda, dödssjuka mor, så att du bryter mot hennes och min vilja på det viset som du gjort? [LK 8.26.1]	– Är det så mycket du bryr dig om din stackars goda, dödssjuka mor, _ att du bryter mot hennes och min vilja på det viset som du gjort? [LK 8.26.1M]
---	--

I exempel 74 har Kihlman strukit ett *att* ur Tavaststjernas text, en åtgärd som varken har gjort meningen korrektare eller mindre korrekt. Ändringen är alltså inte normenlig och bryter troligen mot princip 2a (egenmäktiga stilistiska retuscheringar har undvikits).

Ex. 74.

men hästen sjönk tillbaka i sin förstorade vak [...] likasom besluten att hellre öfverlämna sig åt det kalla vattnet, än att fördraga flera piskslängar och hårda tillmälen. [LK 15.59.2]	men hästen sjönk tillbaka i sin förstorade vak [...] likasom besluten att hellre överlämna sig åt det kalla vattnet, än _ fördraga flera piskslängar och hårda tillmälen. [LK 15.59.2M]
---	---

Kihlman har dessutom gjort ytterligare fyra strykningar. De är inte normenliga.¹²³

3.4.3 Tillägg

Berg (1899 s. 201) har excerperat *väjande stenarna* och liknande konstruktioner i *Kvinnoregemente* (1894) och *Barndomsvänner* (1886). I *Lille Karl* finns det ett belägg på denna konstruktion, som enligt Berg i rikssvenskan kräver prepositionen *för*. Detta *inte en sten att väja* har Kihlman ändrat till *inte en sten att väja för*.¹²⁴ Ändringen är normenlig.

Tavaststjerna har i det följande använt sig av verbkonstruktionen *gripit an*, vilket Kihlman har ändrat till *gripit sig an*. Östergren (band 2, 1926) ger båda versionerna. Ändringen är alltså inte normenlig och bryter mot princip 2e (likvärdiga dubbelformer).

¹²³ LK 9.2.1, 13.8.3, 13.18.3, 15.85.5.

¹²⁴ LK 14.20.6.

Ex. 75.

Utan att någon påminde honom eller uppmanade honom hade han gripit an med sina läroböcker. [LK 9.2.3]	Utan att någon påminde honom eller uppmanade honom hade han gripit sig an med sina läroböcker. [LK 9.2.3M]
--	---

Följande ändring gör visserligen texten tydligare, men eftersom Tavaststjernas formulering inte är inkorrekt är inte heller ändringen normenlig. Se även 2.3.2 och 3.3.1.

Ex. 76.

Under julferierna flammade stridslystnaden i synnerhet upp, emedan de _ hade mera ledighet och kunde oftare komma tillsammans. [LK 11.12.1]	I synnerhet under julferierna flammade stridslystnaden upp, emedan de då hade mera ledighet och oftare kunde komma tillsammans. [LK 11.12.1M]
--	--

I ex. 77 (*sätta*) har Tavaststjerna utelämnat verbpartikeln, som förutom Kihlmans *av* också kunde ha varit *i väg* (*sätta av*, *sätta iväg*). Ändringen är normenlig.

Ex. 77.

Ögonblicket därpå urskiljer han de två andra, som med långa skutt sätta _ i riktning rakt emot honom genom snön på åkern [LK 11.36.2]	Ögonblicket därpå urskiljer han de två andra, som med långa skutt sätta av i riktning rakt emot honom genom snön på åkern [LK 11.36.2M]
--	--

3.4.4 Ortografiska ändringar som inte beror på stavningsreformen

I *Lille Karl* har Erik Kihlman gjort 33 ortografiska ändringar. Jag har inte räknat in ändringar som beror på stavningsreformen 1906, varför skrivning av *v* i stället för *f* (*af* – *av*), *v* i stället för *fv* (*blifva* – *bliva*) och liknande inte är medräknat.

Spiréahäck, *syrénberså*, *latinlycéum*, *lycéum* och *fläderté* har alla stavats med akut accent, *é*, av Tavaststjerna.¹²⁵ Kihlman har skrivit alla dessa utan accent, precis som i SAOL (1923). Ändringarna är alltså normativa.

I några fall har Kihlman strukit bindestrecket i några sammansättningar: *gammal-mans-hosta* – *gammalmanshosta*, *ballast-tåget* – *ballasttåget*,

¹²⁵ LK 2.30.2, 5.32.2, 13.2.1, 13.3.1, 7.26.6.

trettio-åriga – trettioåriga.¹²⁶ Brate (1898 s. 56) skriver att bindestreck bland annat används ”då tydligheten så fordrar”. Det är naturligtvis i hög grad en fråga om tycke och smak när bindestrecket behövs. Formerna utan bindestreck förefaller vara och ha varit vanligare (SAOB). Därför anser jag (med viss tvekan) dessa ändringar vara normenliga.¹²⁷

Två särskrivningar i första upplagan som Kihlman har valt att samman-skriva är *allt nog* och *det samma*.¹²⁸ SAOL (1923) ger *alltnog* som huvud-form men tillåter även särskrivning. Ändringen är alltså inte normenlig. SAOL ger bara den sammanskrivna formen av *densamma* (*detsamma*, *desamma*), även om det enligt Östergren (artikeln *densamme*, band 1, 1919) kan både särskrivnas och sammanskrivas. Med tvekan anser jag därför ändringen vara normenlig. Däremot bryter båda dessa ändringar mot princip 3b (att lämna sär- eller sammanskrivningar i stort sett orörda).

Tavaststjerna har skrivit *pjåskig*,¹²⁹ vilket Kihlman har ändrat till *pjoskig*, i enlighet med SAOL:s (1923) stavning. SAOB ger stavningen *pjoskig*, men också stavningen med *å* verkar ha förekommit sporadiskt. Jag klassificerar trots det ändringen som normenlig.

Stavningen *morgnarna* har Kihlman ändrat till *mornarna*.¹³⁰ SAOL (1923) ger *morgnar* som normalform och *mornar* som vardaglig biform. Ändringen är inte normenlig. Därmed ändrar han stilnivån i texten, dvs. bryter mot princip 2a (egenmäktiga stilistiska retuscheringar har undvikits). Kihlman har även ändrat *omorgnade* till *omornade*,¹³¹ troligen eftersom *omorgnad* enligt SAOL (1923) sällan används. Inte heller den ändringen är normenlig och här bryter Kihlman enligt mitt förmenande mot princip 2e, dvs. att likvärdiga dubbelformer inte har ändrats.

Kihlman har ändrat Tavaststjernas *främmankammare* till *främmand-kammare*.¹³² Berg (1899 s. 193) förmodar att *främmankammare* är en typisk finlandism. I SAOB (*främmande*, tryckt 1926) finns sammansättningarna *främlingskammare*, *främmandekammare*, *främman-kammare*, *främmand-kammare*, alla med någon typ av finländsk anknytning. Varför Kihlman har föredragit just formen *främmandkammare* är svårt att dra slutsatser om. Eftersom han har valt att ändra en finländsk form till en annan, anser jag ändringen inte vara normenlig. Ändringen bryter mot princip 2e (likvärdiga dubbelformer).

¹²⁶ LK 4.20.2, 5.15.1, 11.11.1, 11.48.2, 11.0.1, 11.1.2, 11.15.5.

¹²⁷ I fråga om ordet *ballast(-)tåg* har varken Tavaststjerna eller Kihlman varit konsekventa: LK 5.11.1 ballasttåg i originalet, LK 5.14.2 oändrat ballast-tåg.

¹²⁸ LK 6.6.1, 12.13.1.

¹²⁹ LK 7.27.4.

¹³⁰ LK 9.4.2.

¹³¹ LK 14.11.2.

¹³² LK 15.92.7.

Därtill har Kihlman rättat 15 direkta stavfel.¹³³ Alla är normenliga.

3.4.5 Typografiska ändringar

Kihlman har gjort två typer av ändringar som kan kallas typografiska. På ett ställe¹³⁴ har han tagit bort en kursivering, som fanns där för att poängtera betoningen på ordet. I tre meningar har Kihlman strukit apostrofer i tal-språkliga former (se'n – sen, sa' – sa, hva' sku' di ha ropat för – va sku di ha ropat för).¹³⁵ Dessa ändringar inverkar inte stort på texten, varken till dess fördel eller till dess nackdel. Nyttan av dessa ändringar kan därför ifrågasättas. Ändringarna kan inte anses vara normenliga, men bryter eventuellt mot principen om att undvika stilistiska ändringar (2a).

3.4.6 Förkortningar

Kihlman har föredragit att skriva ut förkortningen *t.ex.* som *till exempel*, vilket han har gjort två gånger i *Lille Karl*.¹³⁶ Dessa ändringar har troligen sin grund i Kihlmans egen smak och är inte normenliga. Jag anser dem bryta mot princip 2a (egenmäktiga stilistiska retuscheringar har undvikits).

3.4.7 Interpunktion

Varken Hugo Bergroth (1917) eller Beckman (1905) har diskuterat interpunktionen. Däremot tar Brate (1898) upp kommateringen rätt ingående. Kihlmans ändringar i fråga om interpunktionen kan alltså basera sig på Brate, något annat verk eller Kihlmans egen språkkunskap. 1920-talets norm i fråga om interpunktionen var troligen något friare än vad Brate föreskriver. I *Riktig svenska* (Wellander 1939 s. 118–119), som visserligen är en sen källa för att beskriva 1920-talets norm, skriver Erik Wellander att skilje-tecknens bruk inte är enhetligt reglerat. Han förespråkar i praktiken tydlighets-kommatering, även om han inte använder sig av termer som sats- och tydlighetskommatering. För 1920-talet gällde troligen ett mellanting mellan Brate och Wellander.

¹³³ LK 4.15.4, 4.15.6, 9.4.6, 5.25.1, 7.10.3, 7.12.1, 7.12.2, 9.21.2, 10.28.1, 15.28.9, 11.40.2, 14.3.2, 15.36.1, 15.53.4, 4.8.3.

¹³⁴ LK 10.38.1.

¹³⁵ LK 1.21.1, 2.56.1, 5.16.1.

¹³⁶ LK 13.1.2, 14.14.1.

Jag har noterat sju ändringar i interpunktionen i *Lille Karl*, vilket är rätt lite i jämförelse med de andra ändringar som Kihlman har gjort. Med tanke på att interpunktionen ofta inte påverkar stilnivån i alltför hög grad, kan man se interpunktionsändringarna som mindre ingrepp i Tavaststjernas text.

Enligt Brate (1898 s. 45) avskiljs interjektioner och tilltal genom komma, med undantaget att komma inte sätts mellan trycksvagt och tryckstarkt utropsord (ex. ”O ve, ...”, ”Ack ja!”, ”Nå nå, inte så häftigt!”). Tavaststjernas *Nå, men, du visste ju att vi nyss sökte efter den* (LK 10.20.1) är fullt jämförbart med Brates undantag. En normenlig ändring hade varit att stryka det första kommatecknet, men eftersom Kihlman har valt att stryka det andra anser jag ändringen bryta mot normen.

I ex. 78 ändras syftningen av Kihlmans redigering, varför jag inte anser ändringen vara normenlig.

Ex. 78.

Men det värsta var att med ensamheten och grubblet växte misstänksamheten, hvilken alltid varit ett framstående drag_ i hans karaktär. [LK 10.1.3]	Men det värsta var att med ensamheten och grubblet växte misstänksamheten, vilken alltid varit ett framstående drag, i hans karaktär. [LK 10.1.3M]
--	--

Tre av ändringarna är obehövliga, alltså inte normenliga, eftersom Tavaststjernas interpunktion inte är oriktig.¹³⁷ I två fall är ändringarna normenliga.¹³⁸

Enligt princip 3g har Kihlman gjort tillsatser av kommatecken (underförstått vid behov), men han skriver inget om strykningar av kommatecken. I *Lille Karl* har han dock både strukit kommatecken (i tre meningar) och lagt till kommatecken (i fyra meningar), varför man kan säga att fyra av ändringarna i interpunktionen är principenliga och att tre bryter mot hans principer. Att han inte har nämnt strykningar av kommatecken i inledningen beror förmodligen på ouppmärksamhet från hans sida.

3.4.8 Tryckfel

I *Lille Karl* finns det naturligtvis också tryckfel – både i första upplagan och i *Samlade skrifter*. De som finns i första upplagan har Kihlman ändrat i den mån han har lagt märke till dem. Jag ser ingen orsak till att gå närmare in på dem i det här sammanhanget, eller ens notera dem i mina slutsatser.

¹³⁷ LK 2.4.3, 10.2.3, 15.88.2.

¹³⁸ LK 8.18.5, 15.41.2.

3.4.9 Övrigt

Tavaststjernas formulering i exempel 79 är onekligen klumpig och Kihlmans ändring är förstäelig. Ändå kan ändringen inte kallas normenlig, eftersom ursprungstexten formellt sett är korrekt. Troligen följer Kihlman här princip 4 (ingrepp av friare art).

Ex. 79.

I kraft af denna lille Karls vana att dagligen leda och styra omfattande krig från en så godt som oantastlig höjd, hände honom en gång ett spratt. [LK 1.17.1]	Denna lille Karls vana att dagligen leda och styra omfattande krig från en så gott som oantastlig höjd, kom en gång att spela honom ett spratt. [LK 1.17.1M]
--	--

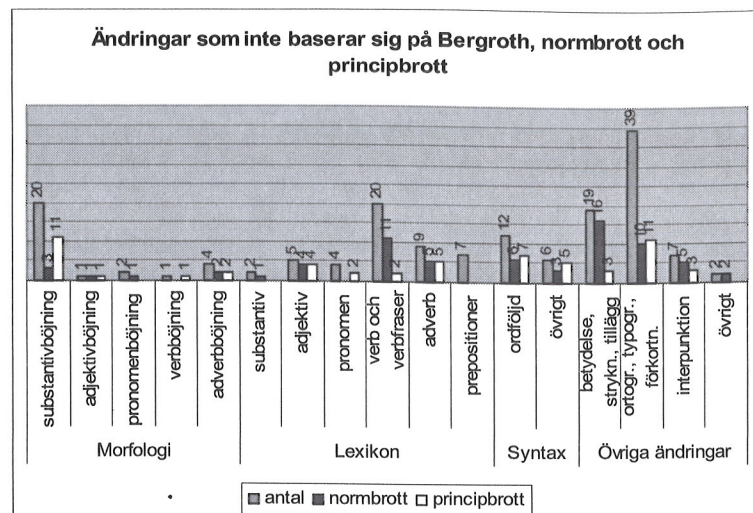
Jag ser inget som talar för Kihlmans ändring av *mätte tio fot öfver marken till hade tio fots höjd över marken* (syftar på ett ladugårdstak).¹³⁹ Ändringen är inte normenlig.

3.5 Sammanfattning

I figur 2 har jag sammanställt de ändringar som inte baserar sig på Bergroths *Finlandssvenska*. Antalet brott mot språknormen är remarkabelt fler än i figur 1. I fråga om de morfologiska ändringarna är 7 ändringar av 28 inte normenliga. Av de lexikala ändringarna är nästan hälften (21 av 47) inte normenliga. I fråga om syntaxen bryter hälften av ändringarna (9 av 18) mot normen och i kategorin övriga ändringar är nästan hälften av ändringarna (33 av 67) normbrott. Sammanlagt är det alltså 70 ändringar av 160 (knappt 44 %) som inte är normenliga.

Även i fråga om principerna har Kihlmans ändringar lämnat mycket övrigt att önska: hela 57 gånger av 160 ändringar har Kihlman brutit mot sina egna principer. Detta motsvarar drygt 35 % av ändringarna.

¹³⁹ LK 6.11.2.

Figur 2. Ändringar som inte baserar sig på Bergroth, normbrott och principbrott.

4 Sammanfattande diskussion

Jag har i det föregående analyserat alla ändringar som Erik Kihlman har gjort i *Lille Karl*. Jag har jämfört ändringarna med Hugo Bergroths *Finlandssvenska* (1917) och andra verk som Kihlman kan ha stött sig på i sitt arbete. Jag har med genomgången velat dra slutsatser om Tavaststjernas språk, om Kihlmans redigering och om Bergroths inflytande på redigeringen. Dessutom har jag velat se i vilken mån Erik Kihlman har följt de principer han redogör för i förordet (närmast en programförklaring).

I det följande försöker jag svara på fyra frågor: Hade Karl August Tavaststjerna svag språkkänsla? Blev *Lille Karl* språkligt bättre av att redigeras? Använde Kihlman Bergroths *Finlandssvenska* som en bibel? Följde Kihlman sina egna principer?

4.1 Hade Tavaststjerna svag språkkänsla?

Eftersom Kihlman har noterat större delen av de direkta språkfelen kan man utgående från de redigeringar han har gjort försiktigtvis dra slutsatser om de språkdrag som förorsakade problem hos Tavaststjerna ännu i slutet av hans

författarskap. Många av de drag som Kihlman har redigerat förekommer också i andra av Tavaststjernas böcker och är alltså en del av Tavaststjernas eget språk. En undersökning av *Lille Karl* i sin helhet, alltså även de drag som Kihlman lät bli att ändra, kunde naturligtvis ha belyst denna frågeställning ytterligare.

Av sammanlagt 246 ändringar som Kihlman har gjort i *Lille Karl* baserar sig 86 st. på Bergroth (35 %).¹⁴⁰ Detta visar, förutom att Bergroth till en del har använt Tavaststjerna som källa när han har samlat in finlandismer, att Tavaststjernas språk hade mycket av finlandssvenskans egenheter, dvs. att hans språk var starkt påverkat av den finlandssvenska omgivningen. Där emot är det förhastat att säga att hans språk var påverkat av finskan. Hans språk var naturligtvis påverkat av finskan i samma mån som finlandssvenskan i övrigt var påverkad av finskan. Men för att kunna dra slutsatser om finskans påverkan på Tavaststjernas språk borde jag jämföra de drag som Kihlman har ändrat med motsvarande finska konstruktioner.

Jag har funnit några exempel på gungande språk hos Tavaststjerna, för att använda den term som Marika Tandefelt (2000 s. 16–18) har använt om ett språkligt fenomen hon har noterat hos många av dagens finlandssvenskar.¹⁴¹ Tydligt förekom det redan på 1800-talet. Exempelvis följande formuleringar kan räknas som exempel på gungande svenska: *sväfvat på ett hår* (i stället för *hängt på ett hår*) [LK 3.17.1] och *fimmelstängerna prasslade* (i stället för *rasslade*) [LK 15.80.6]. Främst kan man se dessa bland ändringar av verb och verbfraser som inte baserar sig på Bergroth.

Verben och verbfraserna verkar ha berett Tavaststjerna problem. Hela 31 av ändringarna, både de som baserar sig på Bergroth och de som inte gör det, har att göra med verb och verbfraser (lexikala ändringar). Även adverbena verkar ha varit problematiska för Tavaststjerna (22 ändringar, lexikala).

Placeringen av adverbial verkar ha varit en av Tavaststjernas stötestenar.

¹⁴⁰ Detta är jämförbart med Sundströms utsaga att drygt 32 % av ändringarna i *Barndomsvänner* och *Hårda tider* är vad han kallar finlandismer, dvs. ett sådant språkligt drag som i Bergroths *Finlandssvenska* betecknas som i Finland förekommande, från svenskt högspråk avvikande (Sundström 1980 s. 32–33).

¹⁴¹ Till den gungande finlandssvenskan räknar Tandefelt inte mer eller mindre etablerade finlandssvenska uttryck, utan tillfälliga missar av personer med svenska som modersmål. Det gäller uttryck som är *nästan* rätt formulerade. Med god vilja kan man fundera ut vad personen i fråga har haft för uttryck i tankarna. Hon ger bland annat följande exempel: "i den framförliggande avhandlingen" (*i föreliggande avhandling*), "känslorna kan dock antyda på andra saker" (*känslorna kan dock tyda på andra saker*), "beräkningen av premiet har varit ändamål för en stor mängd forskning" (*beräkningen av premiet har varit föremål för en mängd forskning*), "att befoga personer" (*att ge personer befogenhet*) osv.

Av alla ändringar i materialet gäller 22 felplacerade adverbial, även om alla ändringar på den här punkten inte är normenliga.¹⁴² Ordföljden överlag har varit problematisk för Tavaststjerna, konstaterade redan Kihlman (1924 s. XXII).

Enligt Sundström (1980 s. 129) gjorde Kihlman sammanlagt ca 1 300 ingrepp på ca 600 sidor i *Hårda tider* och *Barndomsvänner*. Det innebär drygt 2 ändringar (2,17) per sida. I *Lille Karl* har Kihlman på 196 sidor gjort 246 ändringar. Det innebär drygt 1 ändring (1,25) per sida. Tyvärr har Sundström inte redogjort separat för *Hårda tider* och *Barndomsvänner*. En jämförelse av dessa tre böcker hade kunnat visa på en språklig utveckling hos Tavaststjerna. Jag antar ändå att *Barndomsvänner* har den största andelen ändringar av de tre romanerna och att *Lille Karl* har minst ändringar, alltså att Tavaststjernas språk med tiden blev allt mer normenligt.

Allmänt taget kan man säga att Tavaststjernas språkkänsla var svag i jämförelse med de förväntningar som ställdes på en författare, både i slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet. Har man inte andra förväntningar än de som ställs på andra svenskspråkiga vuxna personer, uppvuxna i de inre delarna av Finland, tror jag inte att Tavaststjerna var språkligt sämre utrustad än någon annan. Det är dock anmärkningsvärt att han fortfarande efter fjorton år av aktivt författarskap och efter flera års vistelse i Sverige hade så många språkliga problem som man kan notera i *Lille Karl*.

4.2 Blev *Lille Karl* språkligt bättre av Kihlmans redigering?

I diskussionen om redigeringen gjorde språket i *Lille Karl* bättre måste man akta sig för att se problemet ur en alltför modern synvinkel. Dagens syn på språket i skönlitteraturen är friare än den var på 1920-talet och därför är det anakronistiskt att direkt fördöma redigeringen.

En bra källa är recensionerna av *Samlade skrifter* (se avsnitt 1.4). Sammanfattningsvis verkar recensenterna överlag ha tyckt att det var principiellt tveksamt att redigera en författares texter utan att författaren själv kunde ta ställning till redigeringen. Ändå verkade de flesta tycka att en redigering i fallet Tavaststjerna behövdes och att Kihlman hade gjort redigeringen varsamt och smakfullt. Vissa röster höjdes dock för att Kihlman kunde ha varit mer återhållsam med sina ändringar än han i praktiken var. Utgående från det kan man dra slutsatsen att redigeringen gagnade Tavaststjernas text – förutsatt att man accepterar redigeringen av skönlitteratur.

¹⁴² Ingegerd Nyström (1988) visar att adverbialplaceringen förorsakar dagens finlandssvenskar problem.

Nyttan med Kihlmans redigeringar kan ifrågasättas främst i de fall då Kihlman har ändrat en inte direkt felaktig formulering till en annan (t.ex. *hårdnackad* – *styvnickad* i LK 10.39.1 och 10.40.1).

En annan typ av ändring som förefaller onödig är sådana textställen där Tavaststjerna har använt en visserligen finlandssvensk, men ändå fullt förståelig formulering, som knappast stöter ett språköra i Sverige. Ett exempel på detta är ändringen *rifna kläder* – *sönderrivna kläder* (LK 1.6.5). I bland annat det här fallet kan man emellertid tänka sig att Kihlman har haft en pedagogisk motivering till sin ändring; han har kanske velat ge den finlandssvenska läsaren ett gott exempel.

När Kihlman har rensat bort vissa finlandssvenska ord och uttryck kan man fråga sig om inte texten har förlorat i färg och smak. För att ge två mycket subjektiva exempel på ord som enligt min mening kan sägas berika språket: Tavaststjernas *i första fluxen* och *barmficka* hjälper läsaren att få en känsla av tid (1800-tal) och rum (Finland).¹⁴³

De stilistiska ändringar som, trots Kihlmans principer, förekommer i *Lille Karl*, är svåra att acceptera, även om man försöker se det ur 1920-talets synvinkel.

Många av ändringarna har gjort texten bättre. De ändringar som är lättast att acceptera är naturligtvis stavfelen. Detaljändringar som inte påverkar stilnivån och som är rättelser av direkta språkfel är också lätta att acceptera – fortfarande i dag. Ett exempel på detta är *på ett ganska bakfram* – *bakvänt sätt* (LK 13.9.1).

Däremot förvånar Kihlmans inkonsekvens ofta. Slutresultatet hade blivit bättre, anser jag, om ändringarna hade gjorts konsekvent. Ett exempel på detta utgör den vacklande användningen av *han* och *den* om en hingst (se avsnitt 2.2.3). Även om jag inte ser frågan om *den/han* om handjur som en på något sätt viktig språkvårdsfråga kan man tycka att ett konsekvent användande av antingen *den* eller *han* hade gjort texten bättre. Nu blev Kihlmans redigering på den här punkten en halvmesyr och jag anser att han lika väl hade kunnat låta bli att göra de ändringar han gjorde.

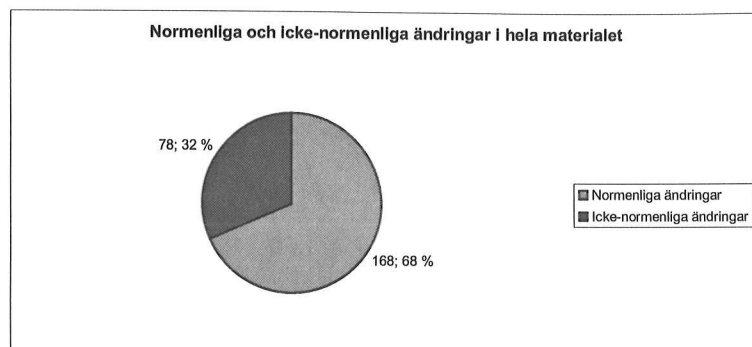
Större delen (68 %) av ändringarna är normenliga (se figur 3) och många av dessa ändringar kan sägas ha gjort texten språkligt bättre. Med normenliga ändringar avser jag ändringar där ursprungstexten bryter mot normen och redigeringen inte gör det. Till de icke-normenliga ändringarna har jag räknat ändringar som direkt bryter mot normen, men också ändringar där ursprungstexten inte bryter mot normen och ändringen alltså är opåkallad. Att ändå så mycket som 32 % av ändringarna är icke-normenliga är

¹⁴³ I inledningen till *Finlandssvensk ordbok* (af Hällström & Reuter 2002 s. 9) förklaras den svåravgränsade kategorin "ord som berikar språket" som "ord som känns viktiga för den finlandssvenska identiteten".

anmärkningsvärt och ett dåligt betyg för Kihlmans redigering.¹⁴⁴ Eftersom Kihlman har varit mer normenlig i de ändringar som baserar sig på Bergroths *Finlandssvenska*, hade resultatet troligen blivit bättre om han bara hade genomfört sina ändringar direkt utgående från Bergroth.

Kihlman har i många fall "putsat" texten från enskilda språkliga drag som kan irritera läsaren i onödan. En rätt stor del av ändringarna gör dock inte texten bättre. Min (moderna) syn är dock att ändringarna borde ha gjorts redan under Tavaststjernas livstid, i samband med att första upplagan gavs ut och i samarbete med Tavaststjerna själv, i stället för att i efterhand skapa en rosigare bild av Tavaststjernas språk. Dessutom borde naturligtvis alla ändringar vara normenliga.

Läser man *Lille Karl* i original som en konstnärlig helhet i stället för att hänga upp sig på enskilda språkliga drag är boken ändå njutbar. Detsamma gäller även 1924 års utgåva. Att som Gustaf Widén (Bbl 13.5.1988) säga att "Tavaststjernas levande och vardagsnära språk direkt stympades", är enligt min mening att överdriva, trots den anmärkningsvärda fördelningen av normenliga och icke-normenliga ändringar (figur 3).

Figur 3. Normenliga och icke-normenliga ändringar i hela materialet.

4.3 Använde Kihlman Bergroths *Finlandssvenska* som en bibel?

Av ändringarna som Kihlman gjorde baserar sig närmare 35 % på Bergroths *Finlandssvenska*. Detta är mycket och stöder min åsikt att Kihlmans tilltro

¹⁴⁴ Här bör dock noteras att ca hälften av de icke-normenliga ändringarna enligt min definition bryter mot normen eftersom både originalet och redigeringen är korrekta. En del av de icke-normenliga ändringarna kan också göra texten mer löpande, stilistiskt tilltalande osv.

till Bergroth var mycket stor. Det är också intressant att notera att Kihlman i de fall han kunde stöda sig på Bergroth var nästan helt normenlig, dvs. följde Bergroths föreskrifter (se figur 1). I de fall han har brutit mot normen trots att han har baserat sig på Bergroth tror jag det har berott på bristande förmåga att tolka Bergroth rätt, snarare än ett ställningstagande mot Bergroths norm.

I fråga om de ändringar där Kihlman inte kan ha stött sig på Bergroth följer han inte den samtida språkliga normen lika väl (se figur 2). Detta tyder på att han som källa för sitt arbete främst har använt sig av Bergroth (även om han i förordet nämner att han har läst Bergs artikel om Tavaststjernas språk). Mitt resultat tyder på att han för de övriga ändringarna i högre grad har förlitat sig på sin egen språkliga intuition, vilket föga förvånande syns i att dessa ändringar inte följer den samtida kodifierade normen i samma utsträckning. Däremot kan han ha följt den naturliga normen.

Sammanfattningsvis tyder mitt resultat på att Kihlman hade en mycket hög tilltro till Bergroth och att han, för att använda en något drastisk formulering, såg Bergroths *Finlandssvenska* som en språklig bibel.

4.4 Följde Kihlman sina principer?

Ofta kan det vara svårt att avgöra om Kihlman bryter mot sina egna principer, gränsen är inte sällan flytande. Men med tanke på Kihlmans brasklapp i fråga om principerna (se avsnitt 1.4) kan man inte heller vänta sig fullständig principfasthet. Helt orubbliga principer hade knappast heller ens gagnat redigeringen.

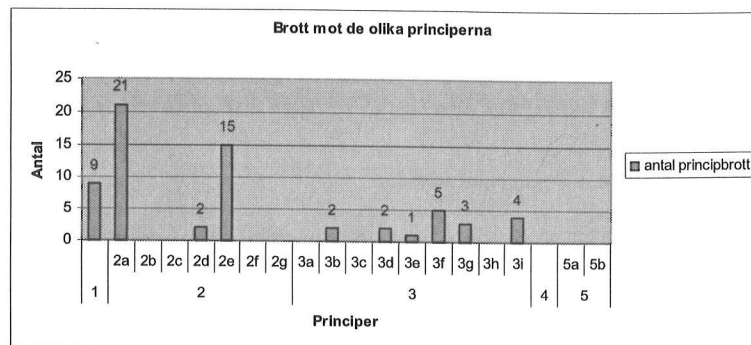
Sammanlagt anser jag att Kihlman har brutit mot sina egna principer 64 gånger. Det motsvarar drygt 26 % av alla ändringar. (Här bör noteras att det gäller 62 av ändringarna eftersom jag i två fall anser att Kihlman brutit mot två principer samtidigt.) Detta tycker jag, trots ovannämnda brasklapp, är anmärkningsvärt mycket. Kihlman har oftare brutit mot vissa principer än mot andra. Se figur 4. En del av principerna har i stället knappast alls varit aktuella vid redigeringen av *Lille Karl*.

Princip 2a (egenmäktiga stilistiska retuscheringar bör undvikas) hör till de svårare att ta ställning till. Det är kanske därför som denna grupp har blivit så stor; 21 gånger har Kihlman brutit mot denna princip enligt mitt förmenande. Likvärdiga dubbelformer säger sig Kihlman inte ha ändrat (princip 2e) men i mitt material har han gjort det 15 gånger. Åtminstone nio gånger har han möjligtvis brutit mot sin huvudprincip (1) att bara göra ändringar där ren oaktasamhet föreligger, där ändringsmöjligheten är entydigt bestämd och där originalet inte kan anses vara ett starkare uttryck för en personlig eller historisk egenart. Hela 38 av principbrotten gäller stilistiska

drag i texten, medan 17 principbrott gäller språkdrag som bryter mot språknormen.

Dessa tal är som ovan nämnts inte absoluta och baserar sig på min subjektiva tolkning, men ger en fingervisning om att man inte helt kan lita på Kihlmans principer i förordet. Svaret på frågan om Kihlman följde sina egna principer är alltså "ofta inte".

Eftersom så många ändringar strider mot principerna, förmodar jag att Kihlman har skrivit ner sina principer i efterhand, utgående från en idealiserad bild av sitt eget arbete. Hade han haft principerna framför sig som rättsnöre under redigeringsarbetet så hade troligen ändringarna varit färre. En annan möjlighet är att Kihlmans ideal vad gäller en författares rätt till sin egen text inte stämde överens med hans och samtidens språkliga ideal.

Figur 4. Brott mot de olika principerna.

4.5 Avslutning

Med min analys har jag velat ge en nyanserad bild av Kihlmans redigering, eftersom det i efterhand kan te sig lätt att – anakronistiskt – kritisera redigeringar av både Tavaststjerna och andra författare, utan att veta hur redigeringarna har gjorts. Även om redigeringar av denna typ har förekommit både före och efter 1920-talet anser jag denna redigering avspegla och ge en bild av den allmänna synen på det finlandssvenska språket i eftersvaret av Hugo Bergroths *Finlandssvenska*. Eftersom den finlandssvenska språkvården i dag i hög grad baserar sig på den språkvårdsideologi som uppstod i slutet av 1800-talet och hade en höjdpunkt i Bergroths *Finlandssvenska*, anser jag denna studie också vara viktig för förståelsen av den rådande språkvårdsideologin i dag. Att språkvården var en icke försumbar del av det finlandssvenska nationalitetsbygget och i förlängningen av dagens finlandssvenska

identitet gör inte denna undersökning mindre viktig.

Det här hindrar mig dock inte att vara mycket tveksam till redigeringar av skönlitteratur i efterhand gjorda av andra personer än författaren själv. Är ett verk redigerat i efterhand bör det framgå tydligt för läsaren. Att okommenterat använda redigerade klassiker som förlagor till senare upplagor kan likaledes ifrågasättas. Ätminstone Tavaststjernas *Hårda tider* i Nya klassikerserien (Söderströms 1991, 2004) och serien Finlandssvenskt bibliotek (Söderströms 1961) samt *Lille Karl* i Finlandssvenskt bibliotek (Söderströms, 1962) verkar basera sig på Kihlmans redigerade version, även om detta inte på något sätt kommenteras av utgivaren. Detta är ett förvånande faktum. Däremot är det tacknämligt att Schildts utgåva av *Barndomsvänner* från 1988 enligt förordet (Solstrand-Pipping 1988b s. 9–11) är en lätt modernisering av originalutgåvan.¹⁴⁵

Material

Tavaststjerna, Karl August, 1897: *Lille Karl. En gosses roman berättad för stora och små*. Stockholm: C. & E. Gernandts Förlags-Aktiebolag.

Tavaststjerna, Karl August, 1924: *Band V, Hårda tider, Lille Karl*. Helsingfors: Holger Schildts förlagsaktiebolag.

Källor och litteratur

sign. A.M., 1924: "Tavaststjernas samlade skrifter", Svenska Pressen 6.11.1924.

Andersson, Erik, 1993: *Grammatiken från grunden. En koncentrerad svensk satslära*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.

Andersson, Erik, 2000: "Språkvård genom litteratur". I: Zilliacus, Clas (utg.), *Finlands svenska litteraturhistoria II*, s. 21–22. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Anonym skribent, 1917: "En förnuftig gräns", Studentbladet 20.2.1917.

Beckman, Nat., Saxén, Ralf, 1905: *Svensk språklära för den högre elementarundervisningen. Bearbetning för Finland*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

Berg, Ruben G:son (under pseudonymen L. Hennings), 1899: "Språkliga iakttagelser i K.A. Tavaststjernas arbeten", *Finsk Tidskrift* 1899:II, s. 185–207.

Bergroth, Hugo, 1917: *Finlandssvenska. Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*. Helsingfors: Holger Schildts Förlag.

Brate, Erik, 1898: *Svensk språklära för de allmänna läroverken*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners förlag.

Cederschiöld, Wilhelm, 1928: *God och dålig svenska*. Andra upplagan. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

¹⁴⁵ Ortografisk modernisering, ändring av verbens pluralformer samt rättning av uppenbara tryck- och slarvfel.

- Dalin, A.F., 1964 [1850–1855]: *Ordbok öfver svenska språket*. Faksimilutgåva av bokens första tryckning. Stockholm.
- sign. E Hbg, 1924: "Tavaststjernas samlade skrifter", Åbo underrättelser 21.12.1924.
- A.O. Freudenthal, 1902: "Skiljaktigheter mellan finländska svenskan och rikssvenskan", SLS 51, FoU 15, s. 35–115. Helsingfors.
- sign. G.A., 1924: "Karl A. Tavaststjernas samlade skrifter", Viborgs Nyheter 10.11.1924.
- sign. G.C., 1924: "Tavaststjernas skrifter", Nya Argus 1.12.1924, s. 248–250.
- Gloy, Klaus, 1979: "Normer och språknormer. Några grundläggande tankar". I: Hansen, Erik & Skyum Nielsen, Peder (red.), *Sprognormer i Norden. Indlæg ved et fællesnordisk symposium i København, oktober 1978*. Nydanske studier och Almen kommunikationsteori 12. København: Akademisk Forlag, Universitetsforlaget i København.
- af Hällström, Charlotta och Reuter, Mikael, 2002: *Finlandssvensk ordbok*. Tredje upplagan. Esbo: Schildts.
- Kihlman, Erik, 1924: "Förord". I: Karl A. Tavaststjerna, *Samlade skrifter, Band I, Barndomsvänner, En inföding*, s. V–XXVI. Helsingfors: Holger Schildts förlagsaktiebolag.
- Kvist Darnell, Ulrika och Wide, Camilla, 2002: "Reflexiva partikelverb och liknande konstruktioner i sverigesvenska och finlandssvenska". I: Sundman, Marketta & Londen, Anne-Marie (utg.), *Svenskans beskrivning 25*, s. 108–119. Åbo, Åbo universitet.
- Linder, Nils, 1886: *Regler och råd angående svenska språkets behandling i tal och skrift*. Stockholm: P.A. Norstedt & söners förlag.
- Lindqvist, Marit, 2004: "'Språk får inte bli en sanitetsteknisk fråga' – om språkgranskning av finlandssvensk skönlitteratur", *Språkbruk* 2004:3, s. 12–15.
- Lindström, Karl, 1885: "Studier på svensk språkbotten i Finland I–II", *Finsk Tidskrift* 19, s. 264–273.
- Loman, Bengt, 1980a: "Om språkförmen i Jac. Ahrenbergs 'Samlade berättelser'". I: Ahlbäck, O., Huldén, L. & Zilliacus, K. (red.), *Festskrift till Carl-Eric Thors* 8.6.1980, s. 177–192. Studier i Nordisk filologi 62. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Loman, Bengt, 1980b: "Kunde Jac. Ahrenberg skriva korrekt svenska?" I: *Ord och struktur*. Studier i nyare svenska tillägnade Gun Widmark den 31 juli 1980, s. 43–56. Uppsala.
- Loman, Bengt, 1983: "Perspektiv på Bergroth". I: Engman, Max & Stenius, Henrik (red.), *Svenskt i Finland I. Studier i språk och nationalitet efter 1860*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 511. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Melin, Christina, 1988: "Om bruket av igen i finlandssvenskan", *Språkbruk* 1988:3, s. 19–22.
- Melin-Köpilä, Christina, 1996: *Om normer och normkonflikter i finlandssvenskan. Språkliga studier med utgångspunkt i nutida elevtexter*. Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 41, Uppsala.
- Mustelin, Olof, 1983: "'Finlandssvensk' – kring ett begrepps historia". I: *Svenskt i Finland I. Studier i språk och nationalitet efter 1860*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 511. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

- Neiglick, Hjalmar, 1887: "Tavaststjernas 'Barndomsvänner'", *Finsk Tidskrift*, s. 181–195.
- Nordenstreng, Rolf, 1900: "Till frågan om vår finländska svenska", *Finsk Tidskrift* 49, s. 184–201.
- Noreen, Erik, 1942: "Det rättslösa konstverket". I: *Från Birgitta till Piraten. Litteraturstudier av en filolog*, s. 12–23. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Norstedts svenska ordbok, 2003, Sture Allén, Sven-Göran Malmgren et al. Första upplagan. Göteborg: Språkdata och Norstedts Ordbok.
- Nyman, Martti, 1997: "How does a norm come about?" *Pragmatics, Ideology, and Contacts Bulletin* 4, s. 30–38.
- Nyström, Ingegerd, 1988: "Svensk ordföljd i finländskt perspektiv", *Språkbruk* 2, s. 3–12.
- sign. O.E., 1924: "Karl August Tavaststjerna första gången i samlad upplaga", *Hufvudstadsbladet* 2.11.1924.
- Pipping, Hugo, 1908: "Språkets ogräs. Föredrag vid Svenska Skriftställarföreningens årsmöte den 29 april 1908". Ref. i *Hufvudstadsbladet* den 3 maj 1908, n:o 120.
- Pipping, Rolf, 1918: "Vår finländska svenska". I: *Finsk tidskrift* 1918: II, s. 244–256.
- Platzack, Christer, 1998: *Svenskans inre grammatik – det minimalistiska programmet. En introduktion till modern generativ grammatik*. Lund: Studentlitteratur.
- sign. R. G–t, 1925: "Tavaststjernas samlade arbeten", *Studentbladet* 23.11.1925.
- Ritamäki, Tapani, 2005, <ritamaki@soderstrom.fi>. "Re: Redigeringar av skönlitteratur i efterhand". E-brev till Charlotta af Hällström-Reijonen, den 4 januari 2005.
- SAOB, Svenska Akademiens ordbok [www]. Tillgänglig genom <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>.
- SAOL, 1874: Ordlista öfver svenska språket utgifven af Svenska Akademien. Andra upplagan. Stockholm: P.A. Norstedt & söner.
- SAOL, 1880: Ordlista öfver svenska språket utgifven af Svenska Akademien. Fjerde upplagan. Stockholm: P.A. Norstedt & söner.
- SAOL, 1889: Ordlista öfver svenska språket utgifven af Svenska Akademien. Sjette, omarbetade upplagan. Stockholm: P.A. Norstedt & söner.
- SAOL, 1903: Ordlista öfver svenska språket utgifven af Svenska Akademien. Sjunde upplagan, omarbetad och utvidgad. Stockholm: P.A. Norstedt & söners förlag.
- SAOL, 1923: Ordlista över svenska språket utgiven av Svenska Akademien. Åttonde upplagan, omarbetad och utvidgad. Stockholm: P.A. Norstedt & söners förlag.
- Solstrand-Pipping, Helena, 1988a: *Kommentarer till en kommentar. Om finlandismerna i Fänrik Ståls sägner*. Opublicerad licentiatavhandling i nordiska språk vid Helsingfors universitet.
- Solstrand-Pipping, Helena, 1988b: "Förord". I: K.A. Tavaststjerna: *Barndomsvänner*, s. 9–11. Helsingfors: Schildts.
- Sundström, Mats-Peter, 1980: *En studie över de språkliga ändringarna i Karl August Tavaststjernas originaltext, företagna i 1924 års reviderade utgåva av Tavaststjernas litterära produktion*. Opublicerad pro gradu-avhandling i svenska språket, Åbo Akademi.
- Sundström, Mats-Peter, 1983: *Studier i K A Tavaststjernas syntax*. Opublicerad licentiatavhandling i svenska språket, Åbo Akademi.

- Svedjedal, Johan, 2000a: "Inledning". I: Emilie Carlén: *Pål Värning. En skärgårds- ynglings äfventyr, utgiven med inledning och kommentarer av Johan Svedjedal* (1844), s. VII–XXV. Stockholm: Svenska vitterhetssamfundet.
- Svedjedal, Johan, 2000b: "Textkritisk kommentar". I: Emilie Carlén: *Pål Värning. En skärgårds- ynglings äfventyr, utgiven med inledning och kommentarer av Johan Svedjedal* (1844), s. 283–285. Stockholm: Svenska vitterhetssamfundet.
- Söderhjelm, Werner, 1913: *Karl August Tavaststjerna, en levnadsteckning*. Andra genomsedda upplagan. Helsingfors.
- Tandefelt, Marika, 2000: "När språket gungar". I: Therese Leinonen & Marika Tandefelt: *Svenskan i Finland. Ett språk i kläm? Unga finlandssvenskars modersmål s. 7–25*. Forskningsrapporter från Svenska handelshögskolan 50, Helsingfors.
- Tavaststjerna, Karl August, 1961: *Hårda tider*. Finlandssvenskt bibliotek. Helsingfors: Söderströms.
- Tavaststjerna, Karl August, 1962: *Lille Karl*. Finlandssvenskt bibliotek. Helsingfors: Söderströms.
- Tavaststjerna, Karl August, 1988: *Barndomsvänner*. Helsingfors: Schildts.
- Tavaststjerna, Karl August, 2004 [1991]: *Hårda tider*. Nya klassikerserien. Helsingfors: Söderströms.
- Teleman, Ulf, 1984: *Språkrätt. Om skolans språknormer och samhällets*. Lund: Liber Förlag.
- Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan, Andersson, Erik, 1999: *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Svenska Akademien.
- Toftegaard Pedersen, Arne, 2002: *Det marginaliserade genombudet. Tre moderne svensksprogede romaner fra 1880ernes Finland*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Wellander, Erik, 1939: *Riktig svenska. En handledning i svenska språkets vård*. Stockholm: Svenska bokförlaget P.A.Norstedt & Söner.
- Wessén, Elias, 1948: *Svensk språkhistoria II, Ordbildningslära*. Andra upplagan. Stockholm: Filologiska föreningen vid Stockholms högskola.
- Widén, Gustaf, 1988: "Tavaststjerna en klassiker att läsa på nytt", *Borgåbladet* 13.5.1988.
- von Willebrandt, R., 1899: "Anmärkningar till ofvanstående", *Finsk Tidskrift* 1899:II, s. 207–211.
- Wrede, Johan, 2000: "K.A.Tavaststjerna – den hårda verkligheten". I: Zilliacus, Clas (utg.), *Finlands svenska litteraturhistoria I*, s. 437–445. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Åkerlund, Carola, 2005, <carola.akerlund@kodus.fi>. E-brev till Charlotta af Hällström-Reijonen, 7.9.2005.
- Östergren, Olof, 1919–1972: *Nusvensk ordbok*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Abstract

The Finland-Swedish author Karl August Tavaststjerna (1860–1898) was continually criticized for the provincial and Finnish-influenced Swedish he used in his books; the criticism continued after his death. For the publication of his collected works (*Samlade skrifter*) in 1924, a language revision was undertaken in order to make the texts correspond better to the strict language ideal that prevailed during the 1920s. This ideal had a very rigidly negative view of so called Finlandisms in fiction.

This study analyzes all the linguistic changes that the general editor Erik Kihlman made to Tavaststjerna's novel *Lille Karl* in the collected works as compared to the first edition, published in 1897. Kihlman's editorial changes have also been compared to the recommendations in Hugo Bergroth's *Finlandssvenska* (1917), the main manual of normative recommendations of the intervening time, and to other contemporary works that Kihlman either explicitly used or might have had access to.

The analysis shows how a language editor of the period went about his task; it shows the influence Bergroth had on the Swedish in Finland; and it also discusses the quality of Tavaststjerna's Swedish. In his preface to the collected works, Kihlman explicitly stated what he had done and what he had not done by way of editing; the analysis reveals that he did not always follow his own recommendations. The analysis also shows that some of the changes that Kihlman made in fact went against the normative recommendations of the 1920s.